

Možnosti výchovného působení metodika prevence v podmínkách školních klubů

Adriana Manová

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Adriana Manová**
Osobní číslo: **H17039**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Možnosti výchovného působení metodika prevence v podmínkách školních klubů**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o působení metodika v podmínkách školního klubu.
Vymezení terminologie a teoretických východisek o možnostech výchovného působení metodika prevence.
Příprava metodologie výzkumu, stanovení výzkumného problému a cíle výzkumu.
Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím metody interview s metodiky prevence a následné analýzy minimálních preventivních programů daných škol.
Zpracování dat, jejich vyhodnocení a interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- Bártík, P., Miovský, M. (Ed.). (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN
- Božik, R. (2017). Zisťovanie sebaobrazu (self-conceptu) koordinátora prevencie drogových závislostí a iných sociálno-patologických javov v podmienkach Slovenska. *E-Pedagogium*, 17(3), 124-139.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2009). *Preventing later substance use disorders in at-risk children and adolescents: a review of the theory and evidence base of indicated prevention*. Thematic papers. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Mišovič, J. (2019). *Kvalitatívni výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon.
- Procházka, M. (2019). *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. Praha: Pasparta.
- Svoboda, J., & Jochmannová, L. (2015). *Krizové situace výchovy a výuky*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton.
- Švaříček, R., & Šedová, K. (2014). *Kvalitatívni výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- World Health Organization. (2012). *Childhood Obesity Prevention*. Geneva: WHO Document Production Services.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Roman Božik, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **11. října 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **22. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

prof. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 11. října 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.4.2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) *Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.*

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá možnostmi výchovného působení metodika prevence v podmínkách školních klubů. Cílem této práce je odhalit možnosti participace školního metodika prevence ve školních klubech. Prevence na základních školách je stále více aktuální, proto se práce zaměřuje jak na působení metodika prevence ve školních klubech, tak na formy práce, které volí, důležitost spolupráce s ostatními kolegy a v neposlední řadě i rizikové chování žáků, problémy dnešní doby a jejich řešení. Teoretická část se věnuje shrnutí poznatků o školním metodikovi prevence, jeho přípravě, práci a povinnostech. Dále také rizikovému chování a v neposlední řadě prevenci a školnímu klubu. Výzkumná část už směřuje k samotnému výzkumu a jeho výsledkům. Výzkum byl realizován prostřednictvím interview se školními metodiky prevence a následné analýzy Minimálních preventivních programů. V závěru výzkumu jsou shrnuty odpovědi na výzkumné otázky, které naplňují cíle a dílčí cíle této práce. V diskuzi je pojednáno o silných a slabých stránkách a také je formulováno doporučení pro další pedagogický výzkum.

Klíčová slova: školní metodik prevence, školní klub, rizikové chování žáků, prevence rizikového chování

ABSTRACT

This diploma thesis focuses on the possibilities of a prevention methodologist's educational work in school clubs. The goal of this thesis is to discover the possibilities of the methodologist's participation in school clubs. Prevention at primary school is a contemporary topic, therefore, the thesis focuses both on a methodologist's prevention in school clubs and on the forms of work they chose, the importance of cooperation with other colleagues and last but not least, on risky behaviour of pupils, contemporary problems and their solution. The theoretical part summarises the findings about a school methodologist of prevention, their preparation, work, and duties. Furthermore, it focuses on risky behaviour and also on prevention and school clubs. The research part concentrates on the research itself and its results. The research was conducted using interviews with school methodologists of prevention and a subsequent analysis of Minimum prevention programmes. The conclusion of the research summarises the answers to the research questions which met the goals and partial goals of this thesis. The discussion concentrates on the strengths and weaknesses and also states the recommendations for a follow-up pedagogical research.

Keywords: school prevention methodologist's, school club, risky behaviour of pupils, prevention of risky behaviour

Touto cestou bych chtěla poděkovat především PhDr. Romanu Božikovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, věcné připomínky a za rady, které mě motivovaly k jejímu dokončení.

Další obrovské „děkuji“ patří mé rodině, která při mně stojí za každé situace a nikdy ve mě nepřestala věřit. Děkuji také mému příteli za trpělivost, podporu a pochopení.

V neposlední řadě vyjadřuji vděk všem metodikům prevence, kteří mi věnovali svůj čas a jejichž zkušenosti byly pro moji práci stěžejní.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

OBSAH	10
ÚVOD	12
I.TEORETICKÁ ČÁST	14
1 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE	15
1.1 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVISŤE	16
1.2 VZDĚLÁNÍ A PŘÍPRAVA ŠKOLNÍHO METODIKA PREVENCE	18
1.3 NÁPLŇ PRÁCE ŠKOLNÍHO METODIKA PREVENCE	19
1.3.1 ČINNOSTI VYKONÁVANÉ ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE PODLE PŘÍLOHY VYHLÁŠKY MŠMT Č. 72/2005	19
1.3.2 TVORBA MINIMÁLNÍHO PREVENTIVNÍHO PROGRAMU.....	22
1.3.3 DOKUMENTACE MPP	24
2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ	26
2.1 PŘEHLED SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	28
2.1.1 RIZIKOVÉ ZDRAVOTNÍ NÁVYKY	28
2.1.2 SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ	30
2.1.3 INTERPERSONÁLNÍ AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ	30
2.1.4 DELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ.....	31
2.1.5 PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ.....	32
2.1.6 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ VE VZTAHU KE SPOLEČENSKÝM INSTITUCÍM	32
2.1.7 RIZIKOVÉ SPORTOVNÍ AKTIVITY	33
3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	34
3.1 PREVENTIVNÍ PROGRAMY A JEJICH NÁPLŇ	36
3.1.1 1. STUPEŇ	37
3.1.2 2. STUPEŇ	38
4 ŠKOLNÍ KLUB	40
4.1 ČINNOSTI ŠKOLNÍHO KLUBU	41
4.2 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	42
4.3 METODIK PREVENCE VE ŠKOLNÍM KLUBU	42
4.3.1 MOŽNOSTI PŮSOBENÍ METODIKA PREVENCE VE ŠKOLNÍM KLUBU	43
II.PRAKTICKÁ ČÁST	48
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	49
5.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	49

5.2	CHARAKTERISTIKA PARTICIPANTŮ VÝZKUMU	49
5.3	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	53
5.4	REALIZACE VÝZKUMU	55
6	ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	57
6.1	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU PROSTŘEDNICTVÍM ROZHOVORŮ	57
6.1.1	ČERNÝ PETR.....	58
6.1.2	VZÁJEMNÁ DOHODA.....	62
6.1.3	PROBLÉMY DNEŠNÍ DOBY	65
6.1.4	V HLAVNÍ ROLI VZTAHY	68
6.2	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU PROSTŘEDNICTVÍM ANALÝZY MINIMÁLNÍCH PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ.....	73
6.2.1	IDENTICKÉ OBLASTI MINIMÁLNÍCH PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ	73
6.2.2	ROZDÍLNÉ OBLASTI MINIMÁLNÍCH PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ	79
7	ZÁVĚRY VÝZKUMU	82
8	DISKUZE A LIMITY VÝZKUMU	86
	ZÁVĚR	88
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	90
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	94
	SEZNAM OBRÁZKŮ	95
	SEZNAM TABULEK.....	96
	SEZNAM SCHÉMAT	97
	SEZNAM PŘÍLOH.....	98
	PŘÍLOHA P I: NÁZEV PŘÍLOHY	99

ÚVOD

Tématem mé práce je školní metodik prevence a možnosti jeho působení ve školních klubech. Toto téma jsem si zvolila, jelikož můj zájem o danou problematiku postupem času více narůstal a zároveň si také myslím, že tato problematika je v dnešní době stále aktuálnější. Velký podíl na to má určitě i celosvětová pandemie Covid-19, která se stala, ač nechtěně, součástí našich životů a velmi významně ovlivnila především sektor školství. Jelikož já sama jsem stále studentkou, tak jsem tento vliv pocítila a změnu v pojetí, v mém případě, vysokoškolské docházky, velmi pociťuji. Snažila jsem se vžít i do dětí na základní škole, jaké to pro ně musí být tak dlouhou dobu nevidět své spolužáky a přenést celou výuku do virtuálního prostoru. Potvrdilo se, že tato realita má neblahé dopady právě na vztahy mezi žáky práce školních metodiků prevence je na školách opravdu nezbytná.

Úvodem bych také ráda zmínila moje první zkušenosti se školním klubem. Ani jako dítě, ani jako student, jsem neměla možnost se do školního klubu podívat nebo se o něj více zajímat. Jako dítě jsme ve škole školní klub neměli, a když jsem byla na praxi na základní škole během pandemie, kde sice školní klub byl, ale vzhledem k vládním nařízením nebylo možné, aby se v klubu děti stýkaly, jelikož se mezi ročníky nesměly potkávat. Toto téma pro mě vlastně bylo i jakousi výzvou přijmout mně neznámou a neprobádanou oblast.

Cílem mé diplomové práce je tedy odhalit možnosti působení metodika prevence ve školních klubech. Spolu s hlavním cílem jsou stanoveny také cíle dílčí, na které navazují výzkumné otázky. Na tyto otázky budu hledat odpověď v mé výzkumné části. V posledních letech je tato otázka opravdu čím dál více aktuálnější a oproti minulosti je na prevenci kladen i větší důraz. Myslím si, že je to jak v zájmu učitelů, metodiků prevence, ale také celé školy, aby prevence na půdě těchto zařízení byla pojata efektivně, aby se rizikovému chování u žáků předcházelo, aby byly obeznámeni se všemi nástrahami dnešní doby a to napříč všemi ročníky. Prevence na školách je důležitá jak během výuky, tak i po ní, kdy mají žáci svůj volný čas a jeho využití může velmi ovlivnit žákovu budoucnost.

Východiskem pro empirickou část je část teoretická, ve které se zaměřuji z počátku především na osobu školního metodika prevence, na jeho přípravu, kterou musí absolvovat, aby tuto funkci mohl vykonávat, dále popisuji jeho náplň práce, která se může zdát jednoduchá, ale opak je pravdou a na bedra školních metodiků prevence padá velké množství povinností. V další kapitole se zaměřuji na rizikové chování žáků, jelikož si myslím, že spousta lidí přesně neví, co vše pod tuto kapitolu spadá a čím se na škole metodik prevence

zabývá. Následuje kapitola, která přiblíží pojetí prevence na obou stupních základní školy a v neposlední řadě se budu zabývat právě již zmíněným školním klubem, činnostmi školního klubu, dále také obecně funkcemi výchovy ve volném čase a pak možnostmi právě školního metodika prevence ve školním klubu. Teoretická část je pro mě důležitá pro ponoření se do tématu, získání potřebných informací a poskytnutí základu pro můj výzkum.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Školní metodik prevence je pojem, který je znám v každém školském zařízení. Podle §7 vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, je povinností každého ředitele jak základní, střední tak i vyšší odborné školy zabezpečit poskytování poradenských služeb ve škole, prostřednictvím školního poradenského pracoviště. V již zmíněném pracovišti je pro žáky a studenty přítomný nejčastěji výchovný poradce nebo metodik prevence. Jejich úkolem je především spolupracovat s jednotlivými třídními učiteli, ale i dalšími pedagogickými pracovníky. Poradenské služby ve školách mohou poskytovat i školní psycholog a školní speciální pedagog.

V každé škole se tedy nachází jeden nebo i více metodiků prevence, kteří mají nezastupitelnou roli. Tyšer (2006, s. 7) vymezil metodika prevence následovně: *„Je to pedagog, odborně připraven pro výchovné poradenství v oblasti prevence, věnuje zvláštní pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování.“*

Z této definice a také z mých vlastních zkušeností, jsem toho názoru, že metodika prevence nemůže a ani by neměl dělat jen tak někdo. Myslím si, že je opravdu důležité, aby měl učitel, který je touto prací pověřen, vztah k dětem, dokázal jim naslouchat, byl jim sympatický a k žákům, ale i učitelům byl empatický, protože to následně ovlivňuje to, jak se mu žáci a učitelé otevrou. Můžeme narazit na metodika, který to bere jen jako zátěž, která na něj byla hozena. Na druhou stranu to může být člověk, který tuto práci miluje, dál se vzdělává, vymýšlí různé vlastní preventivní programy a zábavné akce pro žáky a troufám si říct, že jej můžeme nazývat až jejich kamarádem. A to je podle mě při této práci hlavní. Jinak nemůže být dobře vykonávána. Přece jen, pokud bude ve třídě nějak problém, komu se žáci raději svěří? Člověku, který je k nim vlídný, zajímá se o ně a podává jim pomocnou ruku, nebo člověku, ze kterého srší negativní energie, který to bere jen jako povinnost a něco, co musí dělat? Myslím si, že odpověď, je naprosto jasná. Božik (2017) ve svém výzkumu, který probíhal na Slovensku, také uvádí, že metodikem prevence se velmi často stává učitel, který to bere jako „nutné zlo“ aby doplnil svůj úvazek ve škole. Samozřejmě jsou i takoví, které toto téma opravdu zajímá, snaží se vymýšlet různé preventivní programy a s dětmi opravdu pracují velmi intenzivně. A tak by to podle mého názoru mělo být. Nepřiradit tuto pozici jen tak někomu, ale zvolit člověka, který se v tom najde, bude ho to bavit a dělat tuto práci na 100%.

Jak tvrdí i Svobodová (2012, s. 9): „*Osobností je člověk, který má svou tvář, je autorem svých činů a zodpovědně si stojí za tím, co dělá. Osobnost jedná s vědomím důsledků svých činů a kontroluje svou činnost svým svědomím.*“ S tímto tvrzením i úzce souvisí metodik prevence, jelikož by to měl být člověk, který má určité zkušenosti, je vyrovnaný, má svůj názor, je nápavitý a ví, co dělá a co má dělat, aby byl nápomocný především žákům, ale i učitelům.

1.1 Školní poradenské pracoviště

V této kapitole se budeme zabývat školním poradenským pracovištěm, které je na každé škole a záleží na velikosti školy a počtu pedagogů, které toto pracoviště tvoří. Myslím si, že je velmi důležité, aby žáci už od první třídy věděli, za kým by měli přijít, pokud nastane nějaký problém. Všimám si, že ne vždy je to pravidlem, že žák ví, kdo je metodik prevence, kdo je školní psycholog nebo výchovný poradce a ráda bych sama ve své vlastní třídě žákům dala tuto informaci, případně na to vytvořila i nástěnku nebo informační tabuli ve třídě. Děti by se neměly cítit samy a nepochopeny a musí mít jistotu, že pro ně někdo je i v cizím prostředí, čímž škola z počátku určitě je.

Miovský et al. (2015) popisuje školní poradenské pracoviště, jako spolupráci výchovného poradce, školního metodika prevence, případně školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga a nedílnou součástí je také jejich konzultační tým, který se skládá z vybraných pedagogů školy. Za vším je ředitel školy, který za toto pracoviště zodpovídá. Zodpovědnost nese také za tvorbu preventivního programu školy, kterým se budu zabývat později. Školní poradenské pracoviště musí brát v potaz specifika školy a také region, ve kterém se škola nachází.

Jako opora těmto pedagogickým pracovníkům slouží určitě pedagogicko – psychologická poradna, dále také speciálně pedagogická centra nebo střediska výchovné péče.

V zákoně č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních je uvedeno, co je obsahem poradenských služeb a k čemu je využíváme:

- *vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný a psychický vývoj žáků, pro jejich sociální vývoj, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,*
- *naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením a v průběhu vzdělávání,*

- *zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka a mimořádného nadání žáka, doporučení vhodných podpůrných opatření a vyhodnocování poskytování podpůrných opatření žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a žákům mimořádně nadaným,*
- *prevenci a řešení vzdělávacích a výchovných obtíží, prevenci různých forem rizikového chování a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací,*
- *vytváření vhodných podmínek pro vzdělávání žáků uvedených v § 16 odst. 9 školského zákona,*
- *vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky jiných kultur nebo žijí v odlišných životních podmínkách,*
- *vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané,*
- *vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění,*
- *rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních,*
- *podpoře vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve školách a školských zařízeních, jakož i zmírňování důsledků znevýhodnění a prevenci jeho prohlubování,*
- *metodické podpoře pedagogů, kteří se podílejí na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných,*
- *metodické podpoře výchovných poradců a školních metodiků prevence, asistentů pedagoga a dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků, kteří se podílejí na zajišťování podpůrných opatření ve vzdělávání žáků,*
- *posílení kvality poskytovaných poradenských služeb zejména prostřednictvím součinnosti školských poradenských zařízení a školních poradenských pracovišť,*
- *součinnosti s orgány veřejné moci a s právnickou osobou uvedenou v § 16b odst. 1 školského zákona.*

V neposlední řadě bych ale také chtěla vyzdvihnout důležitost spolupráce s třídními i netřídními učiteli a celkovou spoluprací napříč pedagogickým sborem. Jak uvádí i

Podlahová (2004) učitelský sbor je složen z kolegů – tedy lidí, kteří tvoří jeden tým, který si má pomáhat, navzájem povzbuzovat, být kolegiální a přátelský. Je to velmi důležitá a nenahraditelná forma spolupráce, která může být krokem k úspěchu.

1.2 Vzdělání a příprava školního metodika prevence

Aby se mohl učitel stát metodikem prevence, je potřeba splnit několik kroků. Nestačí pouze zájem o tuto oblast, ale je potřeba také dosáhnout určitého vzdělání. Sama jsem sice toho názoru, že ten zájem by měl být na prvním místě, bohužel ne vždy tomu tak je. Výše zmíněné osobnostní kvality už jsme si rozebrali, ale nyní se zaměřím na zákony, nutné dosažené vzdělání a jiné.

Dle Zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících musí mít školní metodik prevence vysokoškolské vzdělání v příslušném magisterském pedagogickém oboru. Dále je také potřeba splnit další studium, které se zaměřuje na specializaci právě pro metodika prevence, což se nachází v §9 ve Vyhlášce č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

V průběhu tohoto studia musí učitel absolvovat minimálně 250 hodin, kde se zabývají různými činnostmi a prací metodika prevence, ale také se prakticky připravují na plnění této práce a vzniklé náměty jim mohou sloužit do začátků působení ve školách. Toto studium je zakončeno závěrečnou zkouškou a obhajobou závěrečné práce. Učiteli je tedy po absolvování již zmíněných podmínek udělen certifikát. Do tohoto studia se uchazeči přihlašují většinou prostřednictvím webu určité instituce, která toto vzdělání zajišťuje. Po důkladném prostudování webových stránek několika institucí a konkrétních tematických obsahů kurzů, můžu říct, že až na pár odlišností, jsou tyto osnovy velmi podobné.

Zabývají se jak teoretickou, tak praktickou stránkou. Pro představu uvádím výběr témat, která se opakují u více institucí.

Teoretická část:

- poradenské systémy a primární prevence ve školství,
- legislativní rámec pro práci školního metodika prevence,
- primární prevence v podmínkách školy a její zařazení do školních poradenských služeb,

- specifika role školního metodika prevence v systému práce školy,
- rodina a komunikace se zákonnými zástupci.

Praktická část:

- základy komunikačních dovedností,
- práce v emočně náročných situacích,
- úvod do zážitkové pedagogiky a základy vedení třídnických hodin,
- základy vedení adaptačního kurzu,
- vlastní zkušenosti a zážitky z praxe, práce s nimi.

Po absolvování cca 2 letého studia a již zmíněných 250 hodin, se z učitele stane také metodik prevence, který je na základě těchto témat schopen být nápomocný jak učitelům, tak dětem, vytvářet různé preventivní programy, dokáže efektivně pracovat s problémovým žákem a spolupracovat s dalšími pedagogickými pracovníky, komunikovat s rodiči a v neposlední řadě předcházet sociálně patologickým jevům na škole.

1.3 Náplň práce školního metodika prevence

Škála činností každého metodika prevence je velmi rozsáhlá. Na rozdíl od výchovných poradců má metodik prevence stále plný úvazek jako učitel, někdy má dokonce i třídnictví. Určitě záleží i na tom, zda dělá metodika prevence učitel, který je na prvním stupni nebo naopak na druhém. Vzhledem k tomu, kolik činností musí metodik prevence na každé škole zastat, si myslím, že je tato práce velmi časově náročná a mnozí by si mohli říct, že až nevděčná, vzhledem k tomu, že nemají zkrácený úvazek, jako již zmíněný výchovný poradce.

1.3.1 Činnosti vykonávané školním metodikem prevence podle přílohy Vyhlášky MŠMT č. 72/2005

Veškeré činnosti školního metodika prevence jsou stanoveny a určeny v příloze č. 3 Vyhlášky č. 72/2005 podle Školského zákona č. 561/2004 Sb. Dělí se do tří kategorií a ty nesou název Metodické a koordinační činnosti, Informační činnosti, Poradenské činnosti. Tyto kategorie bych chtěla více přiblížit.

I. Metodické a koordinační činnosti

- *Koordinace tvorby, kontrola, evaluace a participace při realizaci minimálního preventivního programu školy.*
- *Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, rasismu a xenofobie, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších projevů rizikového chování.*
- *Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování. Vyhledávání a nastavení vhodné podpory směřující k odstranění rizikového chování.*
- *Koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.*
- *Individuální a skupinová práce se žáky a studenty s obtížemi v adaptaci, se sociálně-vztahovými problémy, s rizikovým chováním a problémy, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání.*
- *Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších jevů, které souvisejí s přijímáním odlišnosti.*
- *Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími odbornými pracovišti, zařízeními a institucemi, které působí v oblasti prevence rizikového chování.*
- *Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování.*
- *Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence rizikového chování v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.*

- *Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.*

II. Informační činnosti

- *Zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.*
- *Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.*
- *Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování, zejména orgánů státní správy a samosprávy, středisek výchovné péče, poskytovatelů sociálních služeb, zdravotnických zařízení, Policie České republiky, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nestátních organizací působící v oblasti prevence, center krizové intervence a dalších zařízení, institucí a jednotlivých odborníků.*
- *Předávání informací a zpráv o realizovaných preventivních programech zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům školy a školskému poradenskému zařízení.*
- *Vedení dokumentace, evidence a administrativa související se standardními činnostmi v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů a předávání informací o realizovaných preventivních programech školy pro potřeby zpracování analýz, statistik a krajských plánů prevence.*

III. Poradenské činnosti

- *Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy rizikového chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště ve spolupráci s třídními učiteli.*

- *Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole.*
- *Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.*

Ciklová (2016) vymezuje desatero pro metodiky prevence, které může sloužit jako pomůcka a kterým by je měl vést při jejich práci.

- I. Odpovědný výběr garanta programu*
- II. Získání podpory řídicích pracovníků*
- III. Vybudovat tým spolupracovníků*
- IV. Připravit aktivity pro žáky*
- V. Zajistit metodické pomůcky, informace a kontakty*
- VI. Uspořádat aktivity pro rodiče*
- VII. Spolupracovat s ostatními odborníky*
- VIII. Volný čas, státní správa, místní samospráva*
- IX. Propagace*
- X. Evidence a efektivita*

1.3.2 Tvorba Minimálního preventivního programu

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je vytvářen školním metodikem prevence vždy na jeden školní rok. Tento dokument kontroluje Česká školní inspekce. Miovský, Skácelová, Čablová, Zapletalová a Veselá (2015) definují MPP jako: „konkrétní dokument školy zaměřený na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Jeho součástí jsou též specifické intervence pomáhající žákům osvojit si takové znalosti,

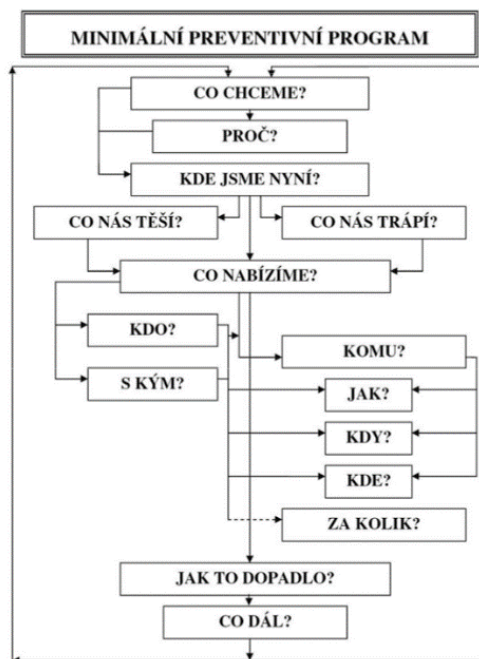
dovednosti a způsobilosti (nebo též kompetence), které efektivně snižují riziko výskytu případně rozvoje konkrétních forem rizikového chování “.

Každý metodik prevence si na začátku školního roku musí uvědomit, jaké problémy se mohou na dané škole vyskytovat, vzít v potaz také okolí školy, město, kde se škola nachází a nástrahy dnešní doby. V neposlední řadě je důležitá spolupráce jak s kolegy ve škole, vedením školy, tak i s rodiči a žáky samotnými. Jedním z hlavních cílů tohoto programu je eliminovat rizikové chování v co největší míře a také provádění prevence v jednotlivých třídách. Troufám si říci, že dalším důležitým bodem je i informovanost žáků, ale také učitelů a to například prostřednictvím nástěnek a různých plakátů. Na tvorbě se samozřejmě podílí všichni pracovníci školy, ne jen metodik prevence. K tomu, aby byl program co možná nejúčinnější, je zapotřebí spolupráce školního metodika prevence spolu s třídními učiteli, ale i dalšími pracovníky školy. Záleží právě na nich, jakými tématy se v kterém ročníku budou spolu s žáky zabývat.

Dle Ciklové (2016) uvádím 5 kroků při tvorbě MPP:

- I. Charakteristika školy – jasná, stručná
- II. Analýza výchozí situace s využitím evaluace z předchozího školního roku – vnitřní (budovy, rizikové prostředí ve škole, materiálně technické vybavení) a vnější zdroje (kurátoři, Policie ČR, PPP)
- III. Stanovení cílů MPP – dlouhodobé a krátkodobé, zpracované v modelu:
Specifické
Měřitelné
Akceptovatelné
Realistické
Termínované
- IV. Vytvoření souboru aktivit pro jednotlivé cílové skupiny – pro jednotlivé žáky z každého ročníku a také pro pracovníky školy
- V. Provedení evaluace – výsledky evaluace jsou využity hlavně v následujícím roce při tvorbě nového MPP

Níže přiložený schématický obrázek nám ukazuje, na které otázky bychom měli nalézt odpověď právě v minimálním preventivním programu dané školy.

Obrázek č. 1: Manuál pro tvorbu efektivního a účinného MPP (Skácelová, 2009)

1.3.3 Dokumentace MPP

Každý minimální program obsahuje ještě další dokumentace nebo součásti. Úkolem školního metodika prevence je sesbírat veškeré informace a zpětné vazby za daný školní rok. Zaznamenává si také výskyt rizikového chování a nejrůznějších opatření, která se k tomu vztahují. Miovský et al. (2015) doporučují zavést si deník, který mu bude sloužit k poznačení těchto situací. Dále uvádějí, že do dokumentace se řadí také rozhovory s rodiči a žák. Na základě právě těchto dokumentů pak na konci školního roku metodik prevence vypracuje závěrečnou evaluaci, o kterou se bude opírat při tvorbě nového preventivního programu.

Pro příklad, které oblasti spadají do dokumentace, jich několik uvádím níže:

- MPP, krizový plán, deník školního metodika prevence, zápisy z jednání preventivního týmu, výsledky průzkumů, anket a analýz, přehled volnočasových aktivit v regionu a mimoškolních aktivit školy, spolupráce na regionální úrovni v systému prevence aj.

Tvorba MPP je dle mého názoru automatická a samozřejmá činnost, se kterou počítá každý metodik prevence. Myslím si, že právě prostřednictvím minimálního preventivního programu se mohou metodici realizovat, upustit uzdu své fantazie a vymyslet tak zajímavé a přiměřené aktivity ušité na míru jak žákům, tak i svým kolegům. Nepochybuji o tom, že aby byl tento program vytvořen efektivně, poctivě, měl hlavu a patu a všechny nezbytnosti,

kteřé má obsahovat, je zapotřebí opravdu velké časové investice do jeho tvorby. Na druhou stranu tato časová investice se po sléze může velmi zúročit a nápadité aktivity pro prevenci všech žáků ocení nejen učitelé, ale i rodiče a samotní žáci. Z vlastní zkušenosti vím, že různé besedy, třídnické hodiny nebo hry, které se zaměřovaly na prevenci, nás vždy bavily a byly příjemným a zajímavým zpestřením každodenního života školy. Kritičtější místo při tvorbě MPP se může vyskytnout v oblasti spolupráce s pedagogickými pracovníky školy. Myslím si, že každý učitel, který je zároveň i třídní učitel, má svých starostí dost a nemusí být spolupráci s metodikem prevence otevřený. Jednoduše řečeno to pro něj může být obtíž, dělat něco navíc, nad rámec svého času. Naštěstí má metodik prevence k dispozici vnější organizace, které jsou dostupné v blízkém okolí základní školy. Často se jedna o spolupráci právě s Policií ČR, u nás se například nachází organizace KamPak, což je registrovaná služba sociální prevence, dále také R-Ego – zařízení, které realizuje programy primární prevence ve školách aj. Metodik má tedy opravdu velkou škálu možností, které může pro prevenci efektivně využít a zamezit tak sociálně patologickým jevům ve škole.

2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ

Detekce problému a jeho následné řešení je velmi důležité. Stejně tak je tomu i ve školství. V každé základní škole je metodik prevence, který má za úkol odhalit a vyřešit problémy, které se na půdě školy vyskytují. Tyto jevy neboli rizikové chování jsou zde s námi po celá staletí, ovšem vždy se k nim trochu jinak přistupuje a tak jak celé školství, tak se i problematika prevence neustále vyvíjí kupředu.

Miovský et al. (2015) definuje sociální jevy jako „závažné poruchy chování jedince, které se projevují zejména v porušování sociálních, případně právních norem“. Dále také uvádí, že negativní následky těchto jevů, se projevují jak na jedinci samotném, především na jeho fyzickém a duševním zdraví, ale také na dalších osobách společnosti, ve které se jedinec vyskytuje. Může se jednat o školní prostředí, rodinu, kruh přátel aj. Mezi sociálně patologické jevy řadí nejrůznější projevy násilí, agrese, závislosti, sexuální jednání, rasismus nebo xenofobii.

Další definici uvádím od autora Mühlpachra (2008). „*Sociální patologie z lat. pathos – utrpení, choroba, (anglicky socialpathology, německy sozialpathologie, francouzsky pathologie sociale) je souhrnný pojem pro označení chorobných, nenormálních, všeobecně nežádoucích společenských jevů. Patří sem i sankcionované formy deviantního chování, rovněž studium příčin jejich vzniku a existence.*“

Z obou výše uvedených definicí nám jasně vyplývá, že sociálně patologické jevy jsou ve společnosti jednoznačně vnímány jako jevy nežádoucí. Jejich následkem může být porušení morální nebo sociální normy ve společnosti. Dle mého názoru se můžeme s těmito jevy setkat již ve velmi brzkém věku a to v mateřské škole, kde ale není tento výskyt tak častý, ale především na základní škole. Právě k prevenci těchto jevů, je ve škole metodik prevence, který vytváří nejrůznější preventivní programy pro žáky, ale také podává pomocnou ruku těm, kteří tuto pomoc potřebují a jsou například obětí šikany nebo propadli závislosti na drogách, alkoholu aj. Já ze své vlastní zkušenosti můžu říct, že jsem se naštěstí nikdy nesečkala s tím, že by v mém okolí někdo takovou pomoc potřeboval. Neřešili jsme žádné kázeňské problémy, ani závislosti, ale vždy pro mě bylo velmi zajímavé, se právě od těchto pracovníků a od externích organizací, které měly připravené různé preventivní programy a aktivity, dozvědět něco nového a zajímavého.

Dle Miovského et al. (2015) začal pojem sociální patologie používat anglický filosof Herbert Spencer, který se začal zabývat propojením patologie jako nemoci a patologie jako choroby společnosti. Na tuto problematiku navázal E. Durkheim, který „*považoval sociální patologii za vědu o chorobách a nepříznivých skutečnostech, činech a chování, které se odchyľují od stanovených norem, ale současně jsou organickou součástí, komponentou sociálního života*“ (Mühlparc, 2008). S pojmem sociální patologie se úzce propojuje i sociální deviace. Oba pojmy jsou téměř totožné, ovšem rozdílem je to, že deviace je pojem širší a týká se většinové populace. Zároveň v sobě nese právě i sociálně patologické jevy.

Kapitolu jsem záměrně nazvala sociálně patologické jevy a rizikové chování, jelikož Miovský et al. (2015) uvádí, že v dnešní době, se přechází z pojmu sociálně patologické jevy právě k pojmu rizikové chování. Na základě jeho definice se jedná o takové chování, jehož následkem dochází k vzestupu například zdravotních nebo sociálních rizik pro člověka nebo celou společnost. K této změně došlo i na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kde dřívější název Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže byl změněn a novým názvem je Strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže.

Ať už sociálně patologické jevy nebo rizikové chování, oba názvy pod sebou skrývají, kapitolu, která se v dnešní době stává den ode dne aktuálnější. Žijeme v době, kdy na žáky číhají nástrahy, které tady dříve ani nebyly. Nyní se zabýváme pojmy jako kyberšikana, stalking nebo zneužívání dětí přes sociální sítě a internet. Záměrně píšu o problémech, které jsou spojeny s dobou plnou počítačů, tabletů a dalších zařízení, která jednoznačně posunula lidstvo dál, ale také otevřela nové možnosti, jak se dostat k lidem, fotkám a informacím, které mohou být jednoduše prostředkem vydírání, stalkování nebo šikany. Tuto myšlenku potvrzuje i výzkum realizovaný Člověkem v tísní (2020) a zaměřoval se na Bezpečnost v kyberprostoru. Výsledky nám jasně ukazují, že tato problematika je stále aktuálnější a pro metodiky prevence jedno z nejčastějších témat prevence na školách. Troufám si říct, že já sama jsem ještě vyrůstala v době, kdy přístup k těmto věcem nebyl automatický. Facebook a další sociální sítě v té době ještě nebyly, neměli jsme možnost a připojení k internetu na každém rohu a tak jsme ještě trávili čas venku, hraním her, sportem a dalšími aktivitami u kterých jsme neměli přilepené oči k displeji. Strašně mě mrzí, když vidím, jak jdou děti ven, sedí na hřišti a každý má v ruce telefon. Možná se teď může zdát, že jdu trochu mimo téma, ale jsem toho názoru, že žáci neumí mezi sebou komunikovat, vyjadřovat se a i tady pramení problém toho, že jakmile se dostanou do nějakého vážného konfliktu, nebudou si umět říct

o pomoc a myslím si, že to opravdu může mít fatální následky. Každému dítěti bych přála vyrůst v sobě o 20 let zpět. Možná jsme nebyli úplně moderní a neměli jsme takový přehled a informace, jaké jsou dostupné dnes na internetu, ale měli jsme nádherné dětství plné zážitků a dobrodružství, na což strašně ráda vzpomínám.

2.1 Přehled sociálně patologických jevů

Podle Miovského et al. (2015) mezi sociální patologické jevy a tím pádem i rizikové chování řadíme:

- rizikové zdravotní návyky (pití alkoholu, kouření, obezita, nadměrná pohybová aktivita),
- sexuální chování (nechráněný pohlavní styk, brzké zahájení pohlavního života),
- interpersonální agresivní chování (šikana, násilí, kyberšikana, týrání, rasismus, diskriminace),
- delikventní chování (krádeže, vandalismus),
- gambling,
- rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím (záškoláctví, neplnění školních povinností),
- rizikové sportovní aktivity (extrémní sporty).

2.1.1 Rizikové zdravotní návyky

Obezita

V této podkapitole se budu snažit přiblížit rizikové zdravotní návyky, které jsou čím dál více častější. Dle mého názoru se jedná zejména o obezitu. Ač bychom si mohli říct, že to přece k tomuto tématu vůbec nepatří, opak je pravdou. S obezitou se setkáváme ještě častěji než s poruchou příjmu potravy, přesto se právě poruchy řeší více než obezita.

Obezita je podle Aldhoon Hainerové (2009) „*důsledkem interakce genetických dispozic s faktory zevního prostředí*“. Jedná se o problém, který se týká celého lidstva. Dětskou obezitou se zabývá také Světová zdravotnická organizace. Jejich odborníci odhadují, že nadváhou trpí asi 170 milionů dětí a mladistvých. Počty v jednotlivých zemích se samozřejmě

liší dle jejich ekonomiky. V zemích se středním příjmem je ale obezita v největším růstu. Následkem obezity je často kardiovaskulární onemocnění, cukrovka, rakovina. Právě obezita může u dětí způsobovat problémy jak zdravotní, tak i psychické. Obéznější děti se často stávají terčem šikany a posměchu. Právě obezita je považována jako jeden z největších problémů lidstva v této době (World Health Organisation, 2012).

Na tyto informace bych chtěla navázat opět tématem Covid-19, který tuto situaci ovlivnil v negativním slova smyslu, jelikož se přešlo na online výuku, zavřela se veřejná místa, sportoviště, lidi i děti tím pádem zůstali zavření doma a hlavně se velmi omezil pohyb. Tudíž nemusí docházet ke zvýšenému příjmu jídla, ale hlavně dochází k nedostatku pohybu a z toho pramení již zmíněná nadváha, která se lehce přehoupne až do obezity.

Během naší praxe jsem se ve školách setkávala s různými projekty, které se zaměřují právě na zdraví dětí. Jedná se o projekty Zdravá škola nebo Ovoce a zelenina do škol. Myslím si, že když se škola těchto projektů účastní a k tomu se této tématice věnuje i paní učitelka během hodin, podporuje děti v pohybu, bere je na vycházky, seznámí je s problematikou, může se alespoň malými krůčky této problematice částečně zamezit nebo ji zpomalit.

Závislosti

Když slyšíme slovo závislost, určitě si každý vybaví slova jako cigarety, alkohol, drogy. Patří sem ale i káva, čaj nebo užívání určitých medikamentů. Troufám si říct, že pro metodika prevence se téma závislosti, řeší spíše na druhém stupni základní školy. To ale neznamená, že prevence nemůže nastat už na prvním stupni u mladších žáků. Jsem zastáncem toho, aby byli žáci od samého počátku nástupu informování o nástrahách dnešní doby, to znamená i o užívání návykových látek. Každé dítě se setkalo minimálně kuřákem nebo ví, co to je alkohol a drogy. Setkala jsem se s dětmi, které mají velký přehled o seriálech na Netflixu, kde častou tematikou jsou právě závislosti, ale také agrese nebo sexuální chování. Proto si myslím, že práce metodika prevence je na škole opravdu velmi důležitá bez rozdílu na to, v jakém věku žáci jsou.

Jak uvádí i Evropské centrum monitorující drogy a drogovou závislost, dítě se se závislostí a drogami může setkat v každém věku. Rizikovými faktory jsou hlavně osobnosti, sociální nebo biologické faktory. Pod tím si můžeme představit touhu dětí a mladistvých zkusit něco nového, co znají od svých vrstevníků, nebo se jim dokonce vyrovnat. Můžou mít také pozitivní očekávání od užívání návykových látek, vidinu jakési pomoci nebo odložení problému. Dalším faktorem mohou být také rodiče, kteří závislosti propadli, nefungující rodina nebo také genetická dědičnost a psychické problémy. Vedle rizikových faktorů stojí

ochranné faktory, mezi které patří silné rodinné pouto, přátelské vztahy mezi vrstevníky, pak také osobní kvality – pozitivní temperament nebo dostatečná informovanost (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2009).

2.1.2 Sexuální chování

Toto téma se ve škole objevuje až v průběhu druhého stupně, někde v 8. a 9. třídě, což mi přijde docela pozdě a myslím si, že účast žáků na nějaké besedě o sexuálním životě, nechráněném pohlavním styku, zneužívání apod. by se mohla realizovat klidně na přelomu 6. a 7. třídy. Zase se budu odkazovat na dnešní dobu plnou sociálních sítí, kde také může dojít k zneužívání, zasílání různých fotek a prevence je v tomto směru opravdu velmi důležitá a nepodceňovala bych ji, protože síla internetu je opravdu mocná a dospívající, ale i dítě sklouzne do problému velmi jednoduše, aniž by chtělo.

2.1.3 Interpersonální agresivní chování

Šikana

Janošová, Kollerová, Zábrodská, Kressa, & Dědová (2016) uvádí, že šikanou, se jako první začal zabývat norský badatel Dan Olweus (1978), který se zaměřil na agresivní chování mezi dětmi ve školním prostředí. Je také autorem metody, která zjišťuje výskyt šikany. Tuto metodu dále přebírají i psychologové v rámci celého světa a je využívána ve výzkumu, k zjištění šikany, ale také k eliminaci tohoto problému ve škole.

Šikanu definovalo několik autorů (Říčan, Čermák, Kolář a další). Vybrala jsem jednu definici podle Janošové et al. (2016). „*Pojem „šikana“ označuje určitý typ agresivního jednání, které probíhá za specifických podmínek.*“ Pojmem, který je nadřazený šikaně, je agrese. „*Klíčový je tedy buď přímý záměr, anebo povědomí útočníka o tom, že svým jednáním může druhého poškodit.*“ V poslední době se také často setkáváme s pojmem kyberšikana, kterou můžeme vnímat jako psychickou šikanu. Od klasické šikany, která se odehrává ve školním prostředí, se kyberšikana děje prostřednictvím elektronických zařízení a sociálních sítí. Tento kyberprostor může být pro agresory a šikanující vyhovující z důvodu anonymity.

Kyberšikana začíná být, dle mého názoru, stále aktuálnější téma i vzhledem k tomu, že je teď období celosvětové pandemie a výuka se často přesunovala s prostředí školy do prostředí online světa.

Kyriacou (2005) vymezil typy šikany:

- *posměch, slovní, psychické nebo sexuální vydirání prováděné většinou silnými jedinci proti těm, kteří se nedokáží sami bránit,*
- *dotýkání, strkání, praní se, bití, zastrašování násilím,*
- *škodolibé pomlouvání, paktování se proti sobě, kolektivní šikana,*
- *schovávání osobních věcí, ničení práce, snižování úspěchu.*

Dále také vymezuje místa, na kterých se může šikana odehrávat. Obvykle se tak děje a místech, která jsou méně střežená (toalety, hřiště) nebo o přestávkách na chodbě, v jídelně při obědě, ve školním autobuse, v šatnách, ale také ve třídě, při skupinové práci nebo o přestávce, když třídu učitel nebo učitelka opustí.

2.1.4 Delikventní chování

Význam slova delikvence definoval Matoušek a Matoušková (2011) následovně: „*jedná se o všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků*“. Delikvence je širší pojem pro kriminalitu. Jak uvádí Bouřa (2007), kriminalitu můžeme chápat jako protiprávní jednání, tzn. páchaní přestupků a trestných činů. Pod pojem kriminalita řadíme pojmy jako kriminalita mladistvých a kriminalita dětí. Pokud se bavíme o těchto pojmech spojených s mladistvými nebo mládeží, Šubrt (2008) je vymezuje jako určitou věkovou sociální skupinu, která zaujímá ve společnosti specifické postavení. Během dospívání dochází k vývoji a přeměně organismu a to i v duševním a sociálním postavení. Pokud u těchto věkových skupin dojde ke kriminalitě, může za tím stát nedostatečná zralost všech skupin zároveň, tedy duševní, tělesná a sociální.

Máme také rizikové a ochranné faktory kriminality. Beinart et al. (2000) je vymezuje následovně:

Rizikové faktory:

- Rodina, škola, společenství, jednotlivci, přátelé a vrstevníci

Ochranné faktory:

- Pevné rodinné vazby, přátelské vztahy, dobrý vztah s učiteli, příležitost zapojit se do rodinného života, školních aktivity, kroužků, schvalování a prosazování pozitivního chování, společenské a studijní dovednosti (Beinart et al. 2000, in Kyriacou, 2005).

2.1.5 Patologické hráčství

Hráčství nebo-li gambling Nešpor (2006) definuje jako: „*časté, opakované epizody hráčství, které v životě dotyčného člověka dominují nad jeho sociálními, materiálními, rodinnými a pracovními hodnotami a závazky*“.

V knize Dávidové (2020) můžeme najít krásné vysvětlení současné doby a rostoucího problému patologického hráčství. Jak sama tvrdí, za velkým nárůstem stojí právě „virtuální společnost“. Každý má dnes ve svém mobilu nebo tabletu přístup k internetu v podstatě vždy a všude. Jelikož jsou dnes hazardní hry, jako automaty nebo ruleta nebo i sázkové kanceláře, na půdě internetu, má k nim tak přístup snad každá věková kategorie. Jedná se tedy proti dřívější době o opravdu velký nárůst hazardních hráčů, kterými mohou být jak děti, dospívající, ale také dospělí muži nebo i ženy. A kdy se jedná o závislost? Mezi základní jevy patří zvýšený zájem o hru, zvyšování sázek, snaha získat zpět peníze, které prohrají, útek z reality, ale také neklidná a podrážděná nálada, která má samozřejmě vliv na další a další hazardní hraní.

2.1.6 Rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím

Záškoláctví

Martínek (2015) definuje pojem záškoláctví jako: „*úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku*“. Dále také vymezuje různé příčiny záškoláctví, mezi které řadíme kolektivní problémy ve třídě, nechuť k učení, strach ze školy nebo učitelů. Děli záškoláctví na dvě skupiny:

- záškoláctví impulzivního charakteru – jedná se o takové záškoláctví, při kterém dítě nemá dopředu promyšlené, že do školy nepůjde. Jde zejména o to, že se může přihodit něco během výuky a dítě odejde nebo se rozmyslí ráno před školou, otočí se a jde jinam. V takovém případě rodiče nezjistí hned, že dítě do školy nedošlo, ale trvá to většinou několik dnů.
- účelové, plánované záškoláctví – v tomto případě se jedná o záměrné jednání, které učiní dítě nebo dospívající, aby se vyhnul nějakému zkoušení, předmětu nebo konkrétnímu učiteli.

Příčiny se tedy dají dělit na tři a to:

- *negativní vztah ke škole.*

- *vliv rodinného prostředí*
- *trávení volného času a vliv party* (Martínek, 2015, s. 116)

2.1.7 Rizikové sportovní aktivity

Pod názvem této kapitoly si jistě každý z nás jako první představí adrenalinové a extrémní sporty jako je například bungee jumping, parkour nebo třeba paragliding. Jak ale uvádí Sekot (2008), nemusí se jednat jen o takové sportovní aktivity, které člověk provozuje fyzicky venku, ale velké množství extrémních sportů je zastoupeno v počítačových hrách a na herních konzolích. Dále také poukazuje na sporty, které šly do módy teprve nedávno a to zejména u mladých lidí. Jedná se o BMX, skateboarding nebo kolečkové brusle.

3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

K prevenci rizikového chování se dostaneme na každé škole. Ač jsem si toho předtím nebyla vědoma, každá škola má svého metodika prevence, který se právě na těchto aktivitách podílí a snaží se zamezit sociálně patologickým jevům na škole. Pojem prevence je vyvozen z latinského slova *praeventus*. *Venor* znamená chytit nebo ulovit a *praepone* – napřed. Každý si teď dokážeme odvodit, že *praeventus* znamená zachytit něco dříve, než se to projeví.

Procházka (2019) uvádí trojí dělení samotné prevence a to na primární a sekundární, ke kterým se od 60. let přidala i terciární. Primární prevence se zaměřuje na celkové zabezpečení psychických i fyzických stránek osobnosti. Sekundární prevence by měla zaregistrovat a vymezit poruchu ještě v počátečním stádiu a zajistit potřebná opatření. Terciární prevence se snaží zmírnit problémový jev, jde více do hloubky a snaží se předcházet dalšímu vývoji. Dále také autor uvádí, že cílem primární prevence je „*předcházet rizikivosti dříve, než se takové chování rozvine*“. V průběhu let došlo také k určité změně pojetí primární prevence ve škole a pracuje se z velké části s pojmem zdraví. Pod tím si samozřejmě můžeme představit duševní, fyzické a tělesné zdraví (Kalina et al., 2003 in Procházka, 2019). Směřuje se k tomu, aby zdraví nebylo nijak a ničím narušeno a metodik tak směřuje k zabránění rozvoji rizikového chování u žáků všech věkových kategorií.

Prevence je na každé škole velmi důležitá. Ač se to může zdát jako nevděčná práce, která zabírá dost času, a učitelé nemají zkrácený úvazek, takže je to, dalo by se říct, „práce navíc“. I přesto si myslím, že pokud má učitel/metodik k tomuto tématu blízko, baví ho práce s dětmi a je kreativní, může tuto činnost vykonávat velmi kvalitně a opravdu být pomocnou rukou jak žákům, tak i učitelům, kteří mají nesrovnalosti v třídním kolektivu. Nevím, jak je to na jiných školách, ale já jsem vlastně po celou dobu studia nevěděla, kdo je metodikem na mé škole, což na mě teď zpětně působí jako chyba. Kdybych v té době zaznamenala nějaký problém, ani bych nevěděla na koho se obrátit. Je taky pravda, že zase tolik preventivních programů nebo akcí jsme na škole neměli. Což bylo možná tím, že jsem byla na osmiletém gymnáziu. Věřím, že na základních školách se dnes angažují mnohem více a snaží se tu funkci plnit na 100%.

MŠMT (2019) vymezuje základní pilíře politiky primární prevence, jimiž jsou:

- systém,
- koordinace,

- legislativa,
- vzdělávání,
- financování,
- monitoring, hodnocení a výzkum.

Každý z těchto pilířů má určený nějaký cíl a také priority. Co se týká preventivních akcí, může se jednat o nepřehledné množství různých nápadů a činností, ale důležité je, aby každá tato činnost měla stanovený cíl. Jako příklad uvádím seznam preventivních aktivit, které jsou k nalezení v různých Minimálních preventivních programech (Procházka, 2009 in Procházka, 2019):

- *výchovné aktivity – třídnické hodiny, komunitní kruhy, vrstevnické programy, třídní pravidla, výchovné využití volného času,*
- *vzdělávací akce – semináře, workshopy, výukové projekty, výukové aktivity v rámci předmětů ŠVP, přednášky s externími odborníky,*
- *zdravotní prevence – projekty zdravé školy, uplatnění výchovy ke zdraví ve škole, zvyšování zdravotní kondice žáků, posilování prvků zdravého denního režimu ve škole,*
- *sociálně integrující aktivity – adaptační kurzy, „teambuildingové“ aktivity v rámci třídních kolektivů, školní slavnosti a rituály, podpora pozitivního třídního klimatu, využívání komunitních programů ve škole.*

Gillernová & Krejčová (2012) uvádí, že školy mají v dnešní době několik možností, jak preventivní programy uchopit. Mohou si vybrat komplexní program, který je uskutečněn společně s externí organizací nebo se naopak prevence realizuje společně s aktivitami v průběhu vyučovacích hodin. Jak samy tvrdí, ideální je kombinace obojího. Jak už bylo i výše zmíněno, pro dobře propracované preventivní programy a pro efektivní působení na žáky, je opravdu potřeba kvalitní pedagogický personál, který tuto ideální kombinaci dokáže propojit. Dle výše zmíněných autorek je také důležité, aby preventivní programy pokrývaly celý školní rok a nebyly eliminovány jen na určité dny nebo části školního roku, ale měly by souběžně plynout s výukou. Aby byl program úspěšný a efektivní, je potřeba si určit hlavní cíl, dílčí cíle, ale také vzít v potaz lokalitu školy, věk žáků a také jaká je momentální situace ve třídě. Je také velmi důležitá týmová spolupráce. Pokud se jedná o program v rámci školy, ideální je, pokud spolupracuje třídní učitel, vedení, metodik prevence, školní psycholog aj.

Může se také jednat o zapojení rodičů žáků a to zejména na prvním stupni ZŠ. Mezi další preventivní programy nebo aktivity můžou spadat i různé projektové dny nebo přehlídky výsledků prací jejich dětí.

Dle Procházky (2019) není možné jakoukoliv aktivitu pojmenovat prevence, ale preventivního efektu můžeme docílit spoustou aktivit. Důležitým faktorem tady je dobrá znalost třídy a chování dětí, aby metodik prevence dokázal použít takové aktivity, díky kterým žáci přehodnotí své chování, změní svůj postoj k dané situaci nebo pojmu jinak své hodnoty.

Aktivit a preventivních programů je na školách hodně, odvíjí se i podle toho, jak je metodik do své práce zapálený, ale také do toho, jak velká škola je a jaké nabízí prostory. Pokud budeme brát v potaz malou vesnickou školu, je jasné, že zde nebudou mít prostory například pro zřízení školního klubu. Já se setkala s tím, že do družiny jsme chodili do mateřské školy, která bych hned za školní jídelnou. Pak máme ale velké školy, většinou ve větších městech, kde je dostupná jak družina, tak školní klub, škola disponuje i několika tělocvičnami apod. Jak již bylo zmíněno, metodik se musí zamyslet i nad lokalitou školy, organizacemi, které má dostupné, ale také přemýšlet nad nástrahami okolí, které mohou žáky potkat. Podle těchto faktorů by měl vymyslet nejrůznější preventivní programy a aktivity pro všechny žáky na škole.

3.1 Preventivní programy a jejich náplň

V předchozí kapitole jsem se zabývala tématem prevencí rizikového chování v obecnější rovině. Z různých zdrojů literatury jsem zjistila, že aktivit a programů je nepřehledné množství, ale ne každou aktivitu lze nazývat pojmem prevence. V této kapitole bych se ráda zaměřila na konkrétní témata a oblasti preventivních programů a to jak pro 1. stupeň, tak i pro 2. stupeň základních škol. Přece jenom věk hraje velmi důležitou roli jak v tématu preventivního programu, tak i v jeho uchopení. Dovolím si použít citaci z dokumentu o prevenci z MŠMT (2010): *„Nejúčinnější a nejlevnější prevencí je zdravá výchova dětí v rodině a ve škole.“* Myslím si, že ve správné výchově jak v rodině, tak ve škole, je opravdu základ a velmi se od toho odvíjí chování dětí a žáků. Pokud jsem se někdy setkala s problémovým žákem, většinou to byl žák, který pocházel z rodiny, kde neměl úplně zázemí, rodiče se mu nevěnovali, na výchovu nedbali a z toho pak velmi často pramení nejrůznější problémy.

3.1.1 1. stupeň

Procházka (2019) vysvětluje, že při přechodu z mateřské školy do základní školy, je pro dítě důležitá především nespecifická prevence, která se zabývá hlavně sociálním kontaktem s novým prostředím, ale také kolektivem. Pro dítě je tento přechod velká změna co se i výchovy týká. Každý žák přijímá novou roli v novém kolektivu, a proto je potřeba k tomu přizpůsobit i prevenci. Pavlovská (2012) tvrdí, že čím je žák mladší, tím více obecný by měl daný program být. Zaměřovat tedy programy na nějaké konkrétní téma by se mělo s postupem věku. Procházka (2019) uvádí okruhy, které by se určitě neměly během prvního stupně v rámci prevence vynechat:

- rozehřátí – spočívají především v utvoření příjemné atmosféry, uvolnění a relaxace
- komunikace – komunikace je důležitým tématem ve všech ročnících napříč celou ZŠ, ale v rámci prvního stupně má především připravit žáka na to, aby se dokázal smysluplně vyjadřovat před ostatními dětmi, vést rozhovor s další osobou, spolužákem nebo pedagogem
- sebepoznání – aktivity zaměřené na sebepoznání mají za úkol pomoci dítěti při poznání sebe sama, svých kvalit a dovedností, které následně mohou posílit jejich sebevědomí a práci v třídním kolektivu
- spolupráce – žák si uvědomuje, že se podílí na práci v týmu, učí se vycházet s dětmi ve skupině, pochopit, porozumět, naslouchat, ale také prosadit svůj názor
- týmové aktivity – děti se učí dodržovat pravidla v týmu, mít tam svoji roli nebo pozici

Nyní jsem představila oblasti z nespecifické prevence, na které by se měl zaměřovat jak metodik, tak i třídní učitel. Samozřejmě už i na prvním stupni dochází ke specifické prevenci a Procházka (2019) vymezuje i tyto oblasti:

- běžná rizika – jedná se o prevenci zaměřující se na osamostatnění dětí, podporu zdraví, ale také bezpečnosti, např.: bezpečná cesta do školy, bezpečná domácnost nebo škola
- negativní vztahy mezi žáky – upozornění na odlišné kultury v kolektivu, tyto aktivity se snaží přecházet šikaně

- návykové látky – jelikož se velmi snižuje věková hranice, kdy děti poprvé zkoušejí alkohol a cigarety (11. – 12. rok života), spadá oblast prevence návykových látek už i na první stupeň

3.1.2 2. stupeň

MŠMT (2010) uvádí seznam aktivit a témat zaměřených na prevenci během 2. stupně ZŠ. Tyto okruhy jsou rozděleny podle jednotlivých ročníků. Stejně, jak je náročný přechod ze školky do školy, tak je náročný i přechod z prvního stupně na druhý. Dochází hned k několika změnám a to ke změně třídního učitele, změně kolektivu, jelikož někteří žáci odejdou na víceletá gymnázia a jiné školy. Může také dojít k příchodu dalších spolužáků nebo promícháním tříd na základě vesnic v okolí, což je případ na jedné základní škole u nás na Valašsku. Také žákům přibudou nové předměty, více učení a delší vyučování.

- 6. ročník – Programy v tomto ročníku je vhodné směřovat k aktivitám skupin ale i jednotlivců, stanovit si pravidla ve skupině, naslouchat, tolerovat, ale také prosazovat samu sebe. Zaměřovat se také na komunikaci, jelikož cílem v tomto ročníku je vytvořit fungující třídu. Obsahem programu by mělo být vzájemné poznání, vytvoření důvěry, pravidel, začlenění nových spolužáků a zaměřit se na prevenci šikany, užívání návykových látek.
- 7. ročník – V tomto ročníku už začíná pubertální chování žáků, dochází také k výraznějším fyzickým a psychickým změnám. Toto období je tedy velmi rizikové pro nástup rizikového chování. Základem je dobrý, stabilní kolektiv. Je doporučeno využít i několikadenní pobytové soustředění, kde budou žáci pracovat na svém kolektivu, důvěře, respektu, toleranci, umění říct „ne“, trénovat odpovědnost, podchycení nežádoucích projevů chování apod.
- 8. ročník – Zde se uvádí jako osvědčené metody například brainstorming, hraní rolí, kreslení, diskuze, empatie. Program by měl zahrnovat také hry na verbální a nonverbální komunikaci, zapojit i kritické myšlení, ale také relaxaci. Budování zdravého životního stylu je také součástí. Žáci by mělo být také seznámení s vlivem internetu, reklamy, měli by dokázat odolat stresu, ale také návykovým látkám nebo nebezpečí. Doporučené jsou sportovní a turistické aktivity.
- 9. ročník – Program v posledním ročníku základní školy by měl prozkoumat dosažené výsledky vlastního rozvoje, upevnit získané dovednosti, návyky a

postoje. Žáci mohou tyto zkušenosti v rámci prevence prezentovat v ročníkových projektech, mohou také zreflektovat sami sebe, co by udělali jinak, nebo vnést nápad, jak by se daly jednotlivé programy upravit do mladších ročníků, aby prevence byla ještě efektivnější.

Z vlastní zkušenosti jsem se setkala s prevencí snad v každé třídě, kterou jsem navštívila během studia a to především prostřednictvím třídních pravidel. MŠMT (2010) uvádí, že pravidel by nemělo být mnoho, měli by se na nich podílet všichni členové třídy, tato pravidla by měla platit pro všechny ve třídě, je potřeba pravidla dodržovat během každého dne a na případné nedodržení poukázat a vysvětlit si situaci a v neposlední řadě je také důležitá formulace těchto pravidel, která by měla být v pozitivním duchu. Skácelová et. al (2012) také tvrdí, že třídnické hodiny jsou dobrým pomocníkem při netradiční prevenci a to s prací s kolektivem. Upevňují vztahy mezi žáky, ale také podporují komunikaci, vyjadřování, naslouchání a poznávání jeden druhého. Je na učiteli, jak často tyto hodiny zařazuje do rozvrhu, ale měly by být zařazeny nahodile.

4 ŠKOLNÍ KLUB

V dnešní době mají žáci základních škol hodně volného času. Vzhledem k tomu, že i většina rodičů tráví spoustu času v práci, jelikož mají dlouhou pracovní dobu, tak jsou odkázáni na hlídání dětí prarodiči, staršími sourozenci nebo využívají právě školy, která provozuje školní družinu nebo školní klub anebo obojí. Pro rozvoj dítěte je velmi důležité, jak tráví svůj čas. Rodiče by měli dbát na to, ať je tento čas využit kvalitně a dítě se rozvíjí a neprosedí celé odpoledne u počítače. Spoustu dětí navštěvuje i různé zájmové kroužky v jiných institucích, jako například hra na hudební nástroj nebo sportovní kroužky. V následujících kapitolách se budeme tedy bavit o volném čase dětí, proto uvádím definici tohoto pojmu. Hájek, Hofbauer, & Pávková (2011) definují přímo pedagogiku volného času takto: „*Pedagogika volného času je jedním z oborů pedagogiky. Je to tedy společenskovědní obor, věda o výchově ve volném čase, teorie výchovy ve volném čase. Při práci s dětmi a mládeží ve školním věku se někdy používá také označení výchova mimo vyučování.*“

Ráda bych se zabývala konkrétně právě rozdílem mezi školní družinou a školním klubem. Sama jsem netušila, jaký je mezi tím rozdíl, ale literatura a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy mluví jasně a zatímco žáci prvního stupně navštěvují primárně školní družinu, žáci stupně druhého zase chodí do školních klubů, pokud jej má škola k dispozici. Bendl (2015) popisuje vývoj školních družin a klubů. Jelikož byla v 19. století zavedena povinná školní docházka a spolu s tím se také rozvíjely velké továrny a manufaktury, lidé trávili v práci více času a stěhovali se do měst. Neměli tedy tolik času na své potomky a neměl se o ně po škole kdo starat. Menší obce začaly pro děti z chudých rodin, jejichž rodiče byli v práci, vytvářet tzv. útulky pro chudou školní mládež. Podstatou těchto útulků bylo, aby děti trávily kvalitně svůj volný čas a nemohly se zabývat nežádoucími činnostmi. V roce 1931 byly útulky přejmenovány na družiny pro školní mládež. Velký rozvoj družiny zaznamenaly po roce 1945 a následně v roce 1948 se staly součástí školské soustavy. „*Školským zákonem z roku 1960 byly ustanoveny školní družiny pro žáky 1. – 5. tříd a školní kluby pro starší žáky*“ (Bendl, 2015).

Pávková (2014) píše také o docházce ve školním klubu. Tato docházka je na rozdíl od školní družiny nepovinná. Jelikož je klub určen převážně starším dětem, které jsou samostatné, slouží pouze kniha docházky, kde se žáci zapisují při příchodu a pak i při odchodu z klubu.

Jak tvrdí i autor, školní družiny jsou velmi oblíbené jak žáky, tak i rodiči, jelikož mají zájem a jistotu, že jejich děti jsou dobře vedeny i mimo vyučování. I když jsou obě tato zařízení

pod záštitou školy, ne každá škola vede školní klub. Jednoznačně převládá počet školních družin. Sama jsem se se školním klubem setkala pouze v jednom případě větší základní školy u nás na Valašsku. Myslím si, že školní kluby mají většinou větší, spádové základní školy, ve větších městech.

4.1 Činnosti školního klubu

Autoři Heřmanová & Macek (2009) uvádí že: „Školní klub poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol. Školní klub vykonává činnosti ve dnech školního vyučování. Školní klub může vykonávat činnost i ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování a to včetně školních prázdnin.“ Dále uvádí Bendl (2015), že činnosti se realizují formami:

- pravidelná zájmová činnost v zájmových útvarech,
- příležitostná zájmová či rekreační činnost,
- otevřená nabídka spontánních činností,
- podpora tzv. tvůrčích týmu, skupin iniciativních žáků s výrazným zájmovým zaměřením.

V obecné rovině můžeme konstatovat, že hlavní činností školního klubu je výchova mimo vyučování. Pro žáky je zde většinou velké množství zájmových aktivit, často si tyto aktivity i oni sami určují. Jedná se o sportovní aktivity, tvořivé, společenské hry nebo konkrétní zájmové kroužky, které klub nabízí podle svých možností a zájmu dětí. V každém školním klubu nebo družině působí vychovatel. Pávková (2014) je definuje takto: „Vychovatelé jsou označováni pedagogičtí pracovníci ve školních družinách, školních klubech, domovech mládeže, v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu i v zařízeních sociální péče.“ Je také velmi důležitá osobnost vychovatele, který ve škole působí. Vychovatel se totiž ocitá hned v několika rolích, jako například, kamarád, rádce, opora, poradce, učitel aj. Je důležité, aby tento člověk byl empatický, citliví, nápomocný a chápající, ale také kreativní a cílevědomý. Vychovatel má tedy na starosti vedení klubu, práci s dětmi, ale také přihlášky žáků, vede pedagogický deník a vede knihu docházky. Počet dětí by v klubu neměl přesáhnout 25 žáků na 1 vychovatelku. Činnosti ve školním klubu ale mohou zaručovat i učitelé nebo jiní pedagogičtí pracovníci.

4.2 Funkce výchovy ve volném čase

Pávková (2014) uvádí několik funkcí výchovy ve volném čase a to jsou funkce: výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Ráda bych se, alespoň krátce, každou funkcí zabývala.

- výchovně – vzdělávací funkce – zaměřuje se jak na fyzickou, tak i psychickou stránku osobnosti, na rozvoj rozumových schopností, emocí a volných vlastností, důležité jsou pojmy jako uspokojení potřeb, prohlubování zájmů, nové schopnosti a dovednosti
- zdravotní funkce – jedná se zdravý rozvoj těla i duše, zaměřeny na pohybové aktivity
- sociální funkce – většinou je chápána jako pohlídání a dozor nad dětmi v jejich volném čase, který nemohou trávit doma s rodiči, jde ale také o to, aby děti v tomto čase navazovaly nové kontakty, vytvářeli si kamarády a potkávaly se s novými lidmi, budovaly si také postavení v kolektivu a přijímaly různé role
- preventivní funkce – jedná se o předcházení rizikovému chování a negativních vlivů, které mohou na dítě působit (lhaní, krádež, agresivní chování, šikana, rasismus, návykové látky, gamblerství, kyberšikana aj.), také je zde předpoklad, že pokud má dítě kvalitní volný čas, nepodlehne jen tak těmto nežádoucím vlivům

Tyto funkce se všechny během praxe prolínají. Ale troufám si říct, že právě preventivní funkce začíná být v dnešní době čím dál víc aktuální. Myslím si, že kolikrát během vyučování ani není tolik času na vztahy ve třídě, na řešení různých problémů jednotlivých žáků, proto se tito žáci mohou uzavřít a v tomto případě je velmi důležitá osobnost vychovatele ve školním klubu, který může žákovi pomoci, pokud se mu žák otevře a ucítí v něm oporu. Pedagog ve školním klubu může také pozorovat prostřednictvím zájmových kroužků nebo aktivity různá chování žáků a jejich příčiny.

4.3 Metodik prevence ve školním klubu

Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, práci ve školním klubu zastává z největší části vychovatel nebo vychovatelka. Ovšem školní klub je k dispozici i dalším pedagogickým pracovníkům, jelikož většinou poskytuje i zájmové kroužky, které si vedou i další pedagogové. Dle mého názoru je právě školní klub perfektním zázemím pro prevenci,

což je i jedna z jeho hlavních funkcí. Rozdílem, který je mezi klasickou třídou a školním klubem je taky ten, že ve třídě jsou žáci stejně staří, kdežto ve školním klubu dochází k promíchání ročníků hlavně druhého, ale i prvního stupně. Školní klub je primárně určen žákům druhého stupně. Žáci prvního stupně dochází nejčastěji do školní družiny, kde se o ně taktéž stará vychovatelka. Tím, že žáci v klubu nejsou vždycky všichni spolužáci, ale přichází z různých ročníků, vznikají tam nová přátelství, ale také zde vzniká prostor pro projevy rizikového chování. Na druhou stranu školní klub může sloužit i pro třídu, ve které se nějaký problém vyskytne, metodik prevence a třídní učitel mohou pro prevenci využít právě těchto prostor a uplatnit preventivní program nebo aktivitu, která by třídě pomohla ve vysvětlení a vyřešení rizikového chování. V následující kapitole bych se zaměřila na konkrétní preventivní programy a aktivity, které lze ve školním klubu realizovat právě metodikem prevence.

4.3.1 Možnosti působení metodika prevence ve školním klubu

Preventivní programy mohou být různého rázu. Některé jsou realizovány právě metodikem prevence. Aktivity metodika prevence nalezneme právě v Minimálním preventivním programu, ale najdeme tam také programy, které jsou realizovány externími organizacemi. U nás na Valašsku je velmi oblíbenou a dobře hodnocenou neziskovou organizací R-EGO, z. s. Tato organizace vytváří preventivní programy zaměřující se na rizikové chování pro základní školy v mikroregionu Jižní Valašsko a Luhačovické Zálesí. Sídli ve Slavičíně, kde také mohou děti po škole docházet a k poskytuje jim tak zázemí, kde mohou trávit svůj čas. Na stránkách MŠMT je ke stažení soubor s názvem Přehled aktivit programu primární prevence a zde nalezneme několik organizací, které působí v jednotlivých krajích České republiky. Miovský et al. (2015) popisuje důležitost těchto organizací, jelikož přesto, že v každé škole má metodik prevence své místo, nalezneme i školy, které prevenci suplují právě těmito organizacemi. Metodik prevence si může tuto organizaci pozvat do školního klubu, kde přivede třídu a společně budou pracovat na primární prevenci. Po prostudování několika stránek neziskových organizací, jsou programy téměř podobně seřazené. Pro první stupeň je to hlavně práce s třídním kolektivem, spolupráce, slušné chování, přátelství, ale také prevence proti návykovým látkám. Uvádím příklad výše zmíněné organizace, která u nás působí.

Programy pro 1. stupeň:

- Spokojená třída

- Moje osobní bezpečí
- Planeta přátelství
- Děkuji, prosím, promiň
- STOP drogy NE
- Jak vidím sám sebe
- Dej STOP šikaně
- Hravě zdravě

Na druhém stupni už jsou zahrnuta témata jako šikana, bezpečí, stres, pomoc, rasismus aj. Uvádím opět několik konkrétních příkladů.

Programy pro 2. stupeň:

- Cizinci a my
- Podívej se kolem
- Jsem „in“ a vím, co mi škodí
- Prevence hrou
- A už žádné diety!
- Cesta z bludného kruhu

V neposlední řadě jsou také aktuální témata sociální sítě, kyberšikana, online výuka a vše spojené s životem na internetu. Organizace také mají několik programů, které jsou přímo propojené s určitým tématem a obdobím a vzdělávací oblastí tak, aby došlo k maximální prevenci. Tato témata se ale realizují ve školní třídě, během vyučování.

K další práci metodika prevence ve školním klubu určitě patří probírání témat, která se vztahují k upevnění vztahů mezi žáky, za zmínku stojí určitě peer programy, které jsou ve školách hojně zastoupeny. Tento pojem definuje Bělík, Svoboda Hoferková, & Kraus (2017) jako: „... *speciálně zaměřený typ preventivního programu, ve kterém se využívá tzv. peer prvku – vrstevnické podpory a pomoci.*“ Jedná se tedy o to, že mladí pomáhají mladým, podporují je ve formování postojů a názorů a mohou jim být jakýmsi vzorem. Metodik prevence si může vybrat zástupce z některých tříd, ze kterých si vytvoří vlastní peer tým a ti pak společně mohou prostřednictvím různých aktivit a her působit ve školním klubu.

Zástupci se většinou vybírají prostřednictvím objektivní diagnostické metody (Procházka, 2012).

Autoři dále uvádí jako možnost prevence ve školním klubu hlavně hry, ať už pohybové, logické, kooperativní aj., prostřednictvím kterých může metodik prevence identifikovat rizikové chování a stanovit tak další postup pro jeho zamezení. Myslím si, že děti, ať v mladším nebo starším školním věku, jsou bezprostřední a během již zmíněných aktivit se chovají přirozeně, a proto může metodik prevence lépe pozorovat jejich chování, vyvozovat příčiny tohoto chování a také důsledky. Hra je za mě perfektní aktivita, prostřednictvím které si můžou uvědomit spoustu věcí, ukázat si, jak se k sobě máme chovat, jaké máme postoje a názory, co je pro nás v životě důležité a co nám naopak škodí. Skácelová et al. (2012) představují několik her podle témat, která se hodí právě do školního klubu. Jsou to rozechřívací hry, komunikační a poznávací hry, hry na podporu spolupráce a hry na podporu vzájemných vztahů.

Rozechřívací hry

- Molekuly – ke hře nepotřebujeme žádné pomůcky, jedná se o to, že se děti rozmístí v místnosti a pedagog řekne číslo a podle čísla děti utvoří skupinu. Kdo nemá skupinu, vypadává. Hra se hraje do té doby, než zůstane malý počet dětí. Tato hra nám hezky ukazuje, kdo se prosazuje, kdo je oblíbený, kdo je vůdčí typ a kdo je zase spíše v ústraní. Dá se tedy využít při sociometrii.

Komunikační hry

- Převyprávěný příběh – ze skupiny dětí vybereme dva dobrovolníky, které pošleme za dveře. Poté pedagog přečte/řekne dětem příběh (může být klasický nebo i nějaký poučný). Poté zavoláme jednoho dobrovolníka z chodby a jedno z dětí mu příběh převypráví, to stejné uděláme znovu a pozveme si i druhého dobrovolníka, jemuž příběh převypráví první dobrovolník. Hra je zaměřena na komunikační šum, jelikož určitě dojde k nějakému pozměnění příběhu nebo informace úplně vypadne. Děti si tedy mají uvědomit, že pokud uslyší nějaké omluvy nebo fámy, nesmí všemu hned věřit a je potřeba si informace opravdu ověřovat.

Poznávací a sebeprezentační hry

- Erb – hra je zaměřená na prezentování sebe sama. Žáci dostanou na papíře nakreslený erb. Nejdříve je potřeba objasnit tento termín a poté každý žák do

erbu nakreslí to, co je pro něj charakteristické a typické. Obrázky pak položíme na zem a děti vybírají a popisují ty, které se jim líbí a snaží hádat, co za člověka se pod tím erbem skrývá. Jakmile uhodnou, žák nám pak objasní, co všechno tedy do erbu nakreslil a proč.

Podpora spolupráce

- Setkání na úzké lávce – hra je zaměřená na spolupráci ve dvojicích, ale i skupině. Doprostřed místnosti natáhneme lano nebo provaz a každý z dvojice si stoupne na jeden konec. Dvojice se setká uprostřed, ale musí se pohybovat tak, aby z provazu nikdo nespádl, protože ví, že pod nimi je řeka plná aligátorů. V této hře je povoleno se domlouvat a radit můžou také ostatní dvojice, které jsou v daný moment mimo provaz.

Hra na podporu příslušnosti ke skupině a podporu vztahů

- Hodní skřítkové – hra je zaměřena na péči o vztahy. Jedná se o to, že napíšeme na papírek své jméno a papírek složíme. Všechna jména zamícháme a pak si každý vylosuje jeden papírek. Jméno, které bude mít na papírku, neříká nahlas, ale bude tomuto kamarádovi dělat „hodného skřítku“. Je nutné zmínit, že hra se bude hrát po delší časový úsek, např. 1 týden. Během tohoto týdne se bude snažit vylosovanému člověku pomáhat, věnovat mu čas a bude na něj hodný. Po určité době si vyhodnotíme, kdo komu dělal skřítku, jak se k němu choval a proč je tato aktivita dobrá.

Všechny tyto hry jsou zaměřeny pro skupiny, které můžou být různorodé, tudíž ideální i do školního klubu. Díky těmto aktivitám může metodik prevence zjistit o dětech spoustu informací a zaměřit se tak i na prevenci nežádoucích jevů a rizikového chování. Hry se dají samozřejmě dle vlastní fantazie různě přizpůsobovat věku skupiny. Nyní bych se zaměřila na aktivity, které se zabývají konkrétním tématem napříč věkovými kategoriemi.

Skácelová (2012) sestavila několik aktivit, podle kapitol, které se prolínají napříč všech ročníků základní školy. Jedná se o témata:

- Moje představy o drogách
- Jak chránit sám sebe
- Já a mé vztahy
- Spolupráce s rodiči

Velmi se mi líbí pojetí aktivit a schématu práce o drogách. Autorka uvádí velmi propracované schéma práce s dětmi už od 5 let a jejich povědomím o drogách. Myslím si, že stejně jako drogy a návykové látky, tak je dnes velmi aktuální téma obezita a anorexie. Pro eliminaci obezity, se dá ve školním klubu zaměřit právě na pohybové hry, tak aby děti, které jsou plnější a mají problém s pohybem, sportovali spolu s dalšími, sobě podobnými dětmi a podívali se na sport i z jiné strany a ne jen z té, že v hodinách tělesné výchovy jsou pořád pozadu a nevyhrávají. Školní klub může být místo, kde děti rády chodí, vzdělávají se, tráví čas s kamarády, a kde najdou pomocnou ruku, když to potřebují. Byla bych nesmírně ráda, kdyby každá škola, která má tuto možnost, klub opravdu využívala na 100% a těžila z něj maximum, protože ač jsem si to na začátku mého studia nemyslela, tak teď po prostudování literatury a materiálů k tomuto tématu, jsem přesvědčená, že pokud jsou dobří pedagogové na správném místě, tak dokážou zázraky právě i ve školním klubu, kde se děti třeba ještě úplně neznají, ale přátelství zde dosahuje zase jiných mezí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Školní metodik prevence je součástí každé školy. Školní klub už do povinné výbavy škol nespadá. Proto toto propojení není vždy pravidlem a není ani povinností metodika prevence klub využívat, i když jej škola provozuje. Setkala jsem se během své praxe s několika metodiky prevence a seznámila jsem se s jejich prací a stalo se to mým velmi blízkým tématem. V rámci mé praktické části se budu zabývat analýzou rozhovorů se školními metodiky prevence a následně analýzou Minimálních preventivních programů.

5.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavní cíl výzkumu:

Odhalit možnosti participace školního metodika prevence ve školních klubech.

Dílčí cíle výzkumu:

1. Identifikovat formy práce metodika prevence ve školním klubu.
2. Popsat vliv pandemie na rizikové chování žáků.
3. Odhalit průběh spolupráce metodika prevence s ostatními pedagogickými pracovníky ve školním klubu.

Výzkumné otázky:

1. Jaké formy práce využívá metodik prevence ve školním klubu?
2. Jaký vliv má pandemie Covid-19 na rizikové chování žáků?
3. Jak probíhá spolupráce školního metodika prevence a dalších pedagogických pracovníků ve školním klubu?

5.2 Charakteristika participantů výzkumu

Pro výzkum jsem si našla 7 škol, kde je k dispozici školní klub a poté oslovila přímo školního metodika prevence. Výběr byl tedy záměrný. Snažila jsem se najít i různorodé školy, abych měla možnost analyzovat odlišné preventivní programy. Záleželo mi na tom, abych měla rozhovor s metodikem, který působí na škole, která je ve městě, na druhou stranu jsem chtěla najít školu, která je naopak na vesnici a je menší, což se mi podařilo.

Můžu říct, že jsem měla štěstí v neštěstí a to v tom smyslu, že i přesto, že byla neustále pandemie a tudíž bylo nemožné dostat se do základních škol, měla jsem k dispozici online platformu, díky které jsem jednotlivé rozhovory uskutečnila. Nebylo tedy ještě před

začátkem mého výzkumu jasné, jak budou rozhovory zrealizovány. Všichni respondenti byli naštěstí této formě rozhovoru také otevřeni, jak už z časových důvodů, tak i právě kvůli zmíněné pandemii. Během covidové doby aktivita školních metodiků prevence byla spíše pasivní činností, ovšem s návratem do škol spolu s touto nevyzpytatelnou dobou, se objevily nové problémy, které by rodiče nebo obyčejné lidi ani nenapadly a myslím si, že k překvapení došlo i u samotných metodiků. Situace, se kterými se setkávají, jsou stále složitější a práce metodika prevence je náročnější a hlavně, alespoň z mého pohledu, důležitější na každé škole. Shodla jsem se i s metodiky, že dřív se jejich práce až tak neřešila, byly zde samozřejmě problémy, které přetrvávají dodnes, ale společně s modernizací a pokrokem doby, na povrch neustále vyplouvají nové nástrahy, které mohou ovlivnit život každého dítěte a je potřeba se na tuto problematiku více zaměřit a nebrat to na lehkou váhu. Během rozhovorů jsem z autentických výpovědí mých participantů získala informace potřebné k charakterizování každého z nich. K získání těchto informací jsem směřovala i první otázky mých rozhovorů. Po získání a otevřeném kódování všech rozhovorů jsem se pustila do analýzy Minimálních preventivních programů jednotlivých škol, které jsou volně ke stažení na každé webové stránce školy. Sami metodici byli ochotní a poslali mi i nějaké materiály navíc, které vypracovali a používají je při práci s dětmi.

Metodik prevence 1 je učitelem 2. stupně působícím na základní škole, která se nachází ve větším městě. Vyučuje předměty tělesná výchova a zeměpis, ale zajímá se také o zdravotní vědu nebo školu v přírodě. Jako učitel má zkušenosti i z jiných základních škol, ale jako metodik působí cca 12 – 14 let na této ZŠ. Štafetu školního metodika prevence přebíral po kolegyni, která odešla do důchodu, ale už předem věděl, že jej toto téma zajímá a chce pracovat s žáky i na jiné úrovni, než je žák – učitel, proto se rozhodl absolvovat povinné studium a začít se tomu naplno věnovat. Jak sám tvrdí, je to sice práce náročná, ale neměnil by. Během celého rozhovoru jsem vnímala, jak je to pro něj velmi důležité, snaží se být kreativní a také propojit své znalosti a zkušenosti s běžnými vyučovacími hodinami.

Metodik prevence 2 působí na základní škole už 15 jako učitel tělesné výchovy a dějepisu. Metodikem byl zvolen před 10 lety vedením a od té doby tuto pozici zastává. Zpočátku měl z této práce strach, ale nakonec v tom vidí své výhody a už si našel cestu, jakým způsobem dokáže skloubit dohromady svůj plný učitelský úvazek a povinnosti metodika prevence. Škola, na které tento učitel působí, se nachází v menším městě, ale zároveň je velkou a

spádovou školou pro okolní vesnice, tudíž jako metodik má na starosti něco kolem 25 tříd, jelikož každý ročník má většinou otevřené tři třídy.

Metodik prevence 3 je paní učitelka, která se v této roli nachází velmi krátce a to konkrétně 2. rokem. Sama je mladou učitelkou, kterou toto téma zajímalo už v průběhu studia a nakonec se vše sešlo tak, že si dodělala potřebné studium a nyní už je na škole nejen jako paní učitelka, ale také metodička prevence. Tím, že je na menší škole, nesetkává se tolik s konkrétními problémy, které musí řešit. Tato metodička měla bohužel trochu jiná očekávání, než je skutečná realita, ale připisuje to lokalitě, ve které se škola nachází a kde není tedy tolik neshod a problémů. Sama o sobě říká, že s tou rolí ještě není úplně sžitá, jelikož si i hodně věcí bere osobně a občas si tahá práci i domů. Snaží se to ale odbourat a neustále na sobě pracovat. S prací jako takovou je velmi spokojená, ve všem se našla a věnuje se žákům na 100%.

Metodik prevence 4 působí na škole 22 let jako učitelka a 17 let jako metodik prevence. Předtím učila na jiné škole, ale pouze krátce, pak hned nastoupila na současnou školu, kde setrvává dodnes. Nemá tudíž s čím porovnávat, co se týká práce metodika prevence, ale délka její praxe už může leccos nabídnout. Sama má aprobaci na předměty český jazyk a dějepis, ale když nastoupila, byla potřeba učit i občanskou výchovu, následně se stala i předsedkyní předmětové komise tohoto předmětu a shodou okolností ve stejné době odešla kolegyně, která dělala výchovnou poradkyni, a tedy po dohodě s vedením přebrala funkci a už 17 let zde působí jako školní metodik prevence. Říká, že k tomu hodně dopomohlo i vyučování předmětu občanská výchova, kdy se k tomuto tématu více přiblížila a začala se o něj zajímat.

Metodik prevence 5 vyučuje na jedné základní škole už od konce svého studia. Pouze v rámci praxe navštívila jiné základní školy, ale usadila se na té, na které působí dodnes. Opět je to učitelka, která působí na druhém stupni, ale plně se věnuje roli metodika prevence na celé základní škole. Do této pozice byla zvolena ředitelem před 9 lety, který s ní ale předtím jednal a jelikož ji tato problematika zajímala už na vysoké škole, nabídku přijala a začala se dál vzdělávat, aby svoji práci mohla vykonávat na 100%. Její názor je ten, že zde se člověk ale musí vzdělávat průběžně pořád, musí více organizovat a přemýšlet, ale pro ni je to zábava. Myslím si, že paní učitelka se v tom vyloženě našla. Ve většině případů učitelé upřednostňují výuku před metodikem, ale ona se snaží všemu věnovat stejný časový úsek a má problém s tím, že je toho kolikrát na ni moc a neumí něco vypustit. Pochvalovala si i

spolupráci s kolegy. Ve škole mají také školní poradenské pracoviště, takže úzce spolupracuje s výchovnými poradci a školní psycholožkou. Jako jediná ze všech participantů řeší ve škole takové problémy, které se dostaly až na ministerstvo a má opravdu bohaté zkušenosti právě díky rozmanitosti rizikového chování, které neustále na škole řeší.

Metodik prevence 6 zastává svoji roli školního metodika prevence už dlouhých 16 let. Paní učitelka je na škole ještě o něco déle, ale má zkušenosti také z jiných základních škol, kde získávala zkušenosti a pak se usadila na škole, ve které setrvává dodnes a jak sama říká, věří, že už tam zůstane až do důchodu. Je druhostupňovou učitelkou, ale jelikož je na velké škole metodičkou pouze ona, dává jí to možnost pracovat a setkávat se i s žáky na prvním stupni. Sama si velmi pochvaluje spolupráci mezi učiteli na základní škole, o prvním stupni dokonce říká, že paní učitelky tam jsou jako jedna rodina. Pozice školního metodika jí byla doporučena kolegyní, která v ní viděla velký potenciál a organizační schopnosti, které jsou v této pozici velmi vítány. Na druhou stranu sama paní učitelka zmiňuje, že doba velmi pokročila a to i co se týká metodika prevence. Tvrdí, že tato pozice je velmi náročná a nedá se to srovnat s dobou jejich začátků.

Metodik prevence 7 působící na škole asi 10 let, ale jako metodička 6 let. Je to pro ni ani ne tak práce, jako spíše zábava. Sama se o tuto problematiku zajímala už při studiu na vysoké škole, a jak sama říká, měla štěstí, že se po mateřské dovolené dostala na školu, kde akorát metodička prevence odcházela pomalu do důchodu, takže se i s vedením domluvili, že tu práci převezme ona a je z ní znát, že jí to opravdu naplňuje a snaží se neustále vzdělávat a být kreativní, aby žáky co nejvíc zaujala a předala jim vše potřebné zajímavou formou. Vyzdvihuje také školní klub jako privilegium, které jejich škola má a který je nedílnou součástí prevence.

Tabulka č. 1: Charakteristika participantů

Metodik prevence	Délka praxe metodika prevence (roky)	Působení ve školním klubu
1	12 – 14	Občas
2	10	Ano
3	2	Ano

4	17	Ano
5	9	Občas
6	16	Ano
7	6	Ano

Pro větší přehled a charakteristiku jednotlivých participantů 1. části mého výzkumu uvádím tabulkové znázornění. Tuto tabulku jsem pojala tak, aby bylo jasné vidět, jak dlouho je učitel i v roli metodika a také jsem se snažila poukázat na mé hlavní téma a to je působení dotazovaných metodiků ve školním klubu. V další části a druhé výzkumné metodě se budu zabývat minimálními preventivními programy jednotlivých škol, na kterých výše zmínění metodikové působí.

Tabulka č. 2: Metody výzkumu

Metody výzkumu	Počet participantů
Rozhovor	7
Obsahová analýza dokumentů	7

5.3 Metodologie výzkumu

Výzkum k této diplomové práci se ubírá kvalitativním směrem a použila jsem dvě kvalitativní metody. Jako první jsem zařadila metodu interview se záměrně vybranými participanty a k této metodě jsem později připojila i analýzu dokumentů a to konkrétně minimálních preventivních programů, které jsou volně dostupné ke stažení na stránkách základních škol.

Konkrétní obecnou definici metody sběru dat můžeme nalézt u autorů Švaříček & Šed'ová (2014, s 142), kteří je definují jako „specifické postupy poznávání určitých jevů, které badatel užívá s cílem rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé interpretují a vytvářejí realitu“. Jako hlavní výzkumnou metodu jsem zvolila jednu z nejčastěji používaných metod a to rozhovor. Miovský (2006) uvádí, že se jedná o dotazování 1 – 3 participantů výzkumu. Zpravidla jsou otázky formulovány a položené jedním badatelem. Výhody rozhovoru jednoznačně shledávám v tom, že rozhovory jsou realizovány face to face, to znamená, že

pokud dojde k neporozumění otázce, mám možnost ji přeformulovat, dovysvětlit, případně položit doplňující otázku, zkrátka vést ten rozhovor tak, abych získala potřebné odpovědi. Také jsem se přistihla při pozorování neverbálních podnětů mých participantů, usuzovala jsem dle toho i kolik času mají na rozhovor, zda někam spěchají nebo jak moc je toto téma zajímavá. Tím, že jsem z důvodu Covidu a omezení návštěv v ZŠ, rozhovory realizovala prostřednictvím aplikace MS Teams, jsem měla omezené možnosti pozorování neverbálních podnětů, ale i touto cestou se dalo hodně vysledovat a usměrnit tak náš rozhovor. Jak uvádí Hlad'o (2011) „*charakteristikou rozhovoru je přímá komunikace mezi tazatelem a dotazovaným*“. Metodu interview jsem zvolila proto, že pro důkladné zpracování mého tématu diplomové práce, jsem potřebovala získat konkrétní a velmi specifické odpovědi na předem vymezené otázky. Právě již zmíněný rozhovor je k tomu určen (Švaříček & Šed'ová, 2014). Získaná data z rozhovorů byla analyzována prostřednictvím otevřeného kódování, což je jeden z nejčastěji využívaných nástrojů pro analýzu textu. Kódy, které jsem v rozhovorech nacházela, byly různé. Šlo jak o faktické údaje, tak i o emoční projevy, vlastní názory, ale také celkové vyhodnocení sebe sama v pozici metodika prevence. V každém rozhovoru se mi také podařilo nalézt odpověď k jádru tématu mé diplomové práce a spolu s tím i vzešlo na povrch i spoustu zajímavých odpovědí, které mě obohatily, a velmi si cením otevřenosti mých participantů. Z velkého množství kódů jsem shromáždila ty, které se objevovaly nejčastěji a tyto kódy byly podrobněji analyzovány. Ze získaných kódů jsem vyčlenila jednotlivé kategorie.

Prostřednictvím otevřeného kódování rozhovorů s participanty výzkumu jsem vymezila čtyři kategorie a tyto kategorie čítají několik subkategorií.

Jako doplňující metodu jsem si zvolila obsahovou analýzu dokumentů a to konkrétně minimálních preventivních programů. Tento dokument je vytvářen každoročně školním metodikem prevence, pro kterého je důležitý i MPP z předešlého roku, jelikož na jeho základě upravuje a organizuje prevenci ve škole. Minimální preventivní program je podle MŠMT (2010) vymezen jako „*základní nástroj prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy*“. Vytvoření a realizace MPP je pro každou školu povinná a spadá pod kontrolu České školní inspekce. Analýzu tohoto dokumentu jsem zvolila především jako doplnění informací k již uskutečněným rozhovorům. Odborníci se v definici obsahové analýzy příliš neshodují. Někteří ji vnímají jako metodu kvalitativní, jiní zase jako kvantitativní. Gavora (2010, s 209) uvádí, že tato metoda „*je vhodným výzkumným nástrojem na ověřování (validizaci) zjištění uskutečněných pomocí jiných výzkumných metod.*“ Přínosné také mohou

být různé pohledy dalších autorů, kdy Früh (2011) in Výrost, Slaměník, & Sollárová (2019) poukazuje na rozdíly mezi kvalitativní a kvantitativní obsahovou analýzou a to z hlediska hloubky obsahové analýzy. Popisuje, že kvalitativní obsahová analýza spočívá v hlubším ponoření se do analyzovaného materiálu. Dalším zajímavým pojetím je pojetí Miovského (2006), který propojuje obsahovou analýzu spolu s dalšími metodami získávání dat, jako je například rozhovor, což se týká i mě samotné.

5.4 Realizace výzkumu

Jako hlavní výzkumnou metodou byl zvolen rozhovor. Nejdříve jsem si vyhledala školy, jejichž součástí je školní klub, což je jeden z důležitých bodů mé závěrečné práce a následně kontaktovala školního metodika prevence, což je informace, která je dostupná na webových stránkách školy. Participanti, tedy metodikové prevence byli pro interview tedy záměrně vybráni a následně oslovení prostřednictvím elektronické pošty – emailem. Součástí emailu bylo představení tématu mé diplomové práce a vysvětlení, proč právě je kontaktuju s prosbou o poskytnutí rozhovoru. Rozhovory byly realizovány kvůli pandemickým opatřením prostřednictvím MS Teams, kde byla vytvořena schůzka, ke které se každý metodik prevence připojil. S jednou metodičkou se mi podařilo sejít i na osobní schůzce, která byla sice časově náročnější, ale za to jsme se dostaly k podrobnějším detailům, názorným ukázkám a také k osobnější diskuzi. Průběh každého rozhovoru byl nahráván a dále přepsán do transkriptu. Snažila jsem se, aby rozhovor měl vzestupný charakter. Sestavila jsem si tedy otázky od těch obecnějších po ty konkrétní, které se týkaly jádra problému. Výhodu obecných otázek z počátku vnímám i v tom, že jsem získala o participantech více informací, které jsem následně zúročila v jednotlivých charakteristikách. Cíle mého rozhovoru byly směřovány k oblastem, jako je osobnost metodika prevence, jeho náplň práce, konkrétní problémy ve škole a jejich řešení a v neposlední řadě preventivní programy a působení ve školním klubu. Na závěr každého rozhovoru jsem vyjádřila vděk každému učiteli, který mi rozhovor poskytl, jelikož to byl důležitý bod ve zpracování mé závěrečné práce a byla jsem ráda a mile překvapená za vstřícnost a otevřenost každého z nich. Na konci mi popřáli hodně štěstí při dokončení studia a jedna paní učitelka mi dokonce poděkovala za námět pro prevenci, jelikož do klubu vůbec nechodí, ale ocenila tento podnět a já věřím, že posune prevenci na jejich škole zase o stupeň výš.

Minimální preventivní programy jsem si našla na webových stránkách každé školy, jejichž metodik prevence mi potvrdil rozhovor a předem si prošla, co tento dokument obsahuje a na co se ve škole zaměřují. Někteří participanti mi pak následně poslali i další dokumenty, které už nejsou veřejné, ale týkají se například šikany na škole, nebo se zaměřují na jiný druh rizikového chování více. Po získání všech potřebných dokumentů jsem pokračovala v jejich opětovném čtení a analyzování.

6 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Na počátku mého výzkumu jsem oslovila šest metodiků prevence základních škol, které mají i školní klub. Tyto rozhovory jsem vedla, měla jsem předem připravené otázky a v návaznosti na odpovědi případně otázky doplnila nebo přeformulovala. Následně byly rozhovory přepsány do transkriptu a podrobně analyzovány.

Po opakovaném čtení jsem vymezila čtyři kategorie:

- Černý Petr
- Vzájemná dohoda
- Problémy dnešní doby
- V hlavní roli vztahy

Pro druhou část výzkumu jsem si zvolila analýzu Minimálních preventivních programů daných škol, které jsem si našla na webových stránkách školy, ale také dotazování metodikové byli ochotni mi veškeré materiály zaslat. Minimální preventivní program je dokument, který vytváří školní metodik prevence vždy na jeden školní rok. Jelikož můj výzkum je kvalitativně orientován, nechtěla jsem se zaměřovat na to, jak by měl MPP vypadat, ale nejprve jsem postupně analyzovala každý program jednotlivě a velmi podrobně a vždy jsem si zapsala, co se v něm vyskytuje a co mě zaujalo. Takto jsem postupovala se všemi programy a následně si otevřela monografii Miovského (2012) s názvem „*Návrh doporučené struktury Minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*“, kde jasně vymezuje ucelený návod, jak by měl Minimální preventivní program vypadat a co by mělo být jeho obsahem a porovnála jsem své výsledky s tímto vzorem. Podrobnou interpretaci těchto výsledků se budu zabývat později v samostatných kapitolách.

6.1 Interpretace výsledků výzkumu prostřednictvím rozhovorů

Pro první a hlavní metodu mého výzkumu jsem si zvolila polostrukturovaný rozhovor, který jsem považovala za nejlepší výzkumnou metodu pro získání potřebných informací k tématu mé diplomové práce. Švaříček & Šedřová (2014, s. 159) definují rozhovor jako „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“ Jak dále také popisují, získání dat prostřednictvím

rozhovoru není jen o tom pokládat otázky a vnímat odpovědi. Jedná se o daný postup v několika krocích. Na počátku je tedy vůbec výběr metody pro získání informací, následuje příprava rozhovoru a otázek, poté se jedná o samotné dotazování participanta, po sesbírání nahrávek se rozhovor přepisuje do transkriptu, dále je reflexe rozhovoru, analýza dat a psaní a prezentace výzkumné zprávy.

Ráda bych zde navázala i na samotný průběh rozhovoru a komunikace s participantem. Příprava otázek pro mě byla zásadní. Vycházela jsem zejména z výzkumných otázek, které pro mě byly stěžejní pro tento výzkum a celou diplomovou práci. Předem jsem si nastudovala postup, kterého jsem se chtěla držet. Podle autorů Váňové & Skopala (2017) je dobré v úvodní části rozhovoru začít obecně, představit se a také obeznámit participanta s tématem rozhovoru. Tento krok už byl z části splněn v předchozí emailové komunikaci. Jelikož by otázky měly pokračovat vzestupně, to znamená, že jsem začala na obecnější rovině a směřovala k jádru problému, což se nazývá vrchol rozhovoru. Na konci je doporučeno poděkovat za spolupráci a v mém případě často následovala ještě rozprava o mém studiu, zkušenostech, pracovní pozici a dalších tématech. Pro mě velkou výhodou těchto rozhovorů byla přímá komunikace mezi mnou jako tazatelem a moderátorem rozhovoru a metodikem prevence jako participantem. Výhodu spatřuji především v situaci, kdy nedostanu přímou odpověď na moji otázku, mohu okamžitě položit doplňující otázku. Na druhou stranu je velmi důležité, si na začátku připravit správné otázky, dobře formulované a také výběr participantů, jelikož je potřeba aby byli komunikativní, sdílní a předali co nejvíce informací pro další analýzu.

V následujících podkapitolách bych se ráda věnovala popisu kategorií, které jsem vymezila prostřednictvím otevřeného kódování rozhovorů. Tyto kategorie se dále člení na subkategorie.

6.1.1 Černý Petr

Pro název této kategorie volím záměrně velmi silná slova, jelikož ze všech rozhovorů, které jsem zrealizovala, tak se stále opakovalo jedno a to samé a to bylo nedostatečné finanční ohodnocení metodiků prevence a nedostatek času na úkor celého úvazku učitele. Opravdu mi to přišlo, že velmi často se jedná o takového „Černého Petra“ školství, kdy jsou do toho učitelé často donuceni nebo je jim to přiděleno. Ovšem najdou se i takoví, které toto téma zajímá a kteří se v tom vyloženě našli. Těch bylo bohužel velmi málo. Záleží ale také hodně na osobnosti člověka, který tuto práci dělá. Autorka Svobodová (2012, s. 9) popisuje osobnost následovně: „*Osobností je člověk, který má svou tvář, je autorem svých činů a*

zodpovědně si stojí za tím, co dělá. Osobnost jedná s vědomím důsledků svých činů a kontroluje svou činnost svým svědomím. “ Každý jsme jedinečná osobnost a nedá se přesně určit, kdo bude dobrým metodikem prevence a kdo ne, záleží ale na tom, jak k tomu daný učitel přistoupí a chopí se nové příležitosti.

A tímto se dostávám i k subkategoriím této kategorie a to jsou následující 3. první z kategorií se zaměřuje právě na osobnost metodika prevence, jelikož je velmi důležitá pro jeho práci a pro celkové pojetí prevence na škole. Další kategorie se bude zabývat nedostatečným finančním ohodnocením, na které si stěžoval každý participant, který mi poskytl rozhovor a třetí kategorie směřuje k časovému prostoru, který školní metodik prevence (ne)má.

Kategorie je dále strukturována do tří subkategorií.

1) Úhel pohledu

Většinou záleží na úhlu pohledu všech učitelů, kteří jsou zároveň i metodiky prevence. Někdo na to nahlíží jako na výhodnou pozici, ze které se snaží vytěžit maximum a hledat v tom pozitiva. Bohužel já jsem se spíše setkala s těmi, kteří to opravu berou jako práci navíc, která s sebou nese spíše nevýhody než výhody. Někteří metodikové uvádějí, že měli naprosto jiná očekávání, než je nyní realita. Setkala jsem se i s názory, kdy si učitelé vyloženě řekli o to, aby tuto práci mohli dělat, jelikož jejich zájem o problematiku nastal už při studiu na vysoké škole. Jak se říká, sto lidí, sto chutí a zde tomu tak opravdu je.

„I když při studiu na vysoké škole jsem si mnohokrát přála, abych se mohla rozvíjet v této oblasti, nebo jsem chtěla být výchovným poradcem, není to úplně to pravé, co jsem od této pozice čekala.“ (MP 3)

„... je to pozice dost náročná, pokud to chcete zkombinovat ještě s vlastním úvazkem pedagoga, takže o to zase takový zájem nebyl a musím přiznat, že jsem byl určený vedením, že to budu dělat já.“ (MP 2)

„... ta paní učitelka mě do toho tak postupně zasvěcovala, věděla, že brzo půjde do důchodu, tak jsme se domluvily, že to po ní převezmu. A vedení s tím souhlasilo, tak jsem byla ráda, že se mi to vydařilo.“ (MP 7)

Já osobně si myslím, že je to opravdu velmi individuální a strašně moc to souvisí s tím, jak se na k tomu učitel postaví. Buď to přijme jako novou výzvu být lepší a rozvíjet se v nové oblasti, neusnout na vavřínech a posunout se dál nebo k tomu zaujme negativní postoj a

pojme to jako povinnost, kterou někdo prostě musí dělat. Uvádím i výzkum Božika (2017), který probíhal na Slovensku, kde uvádí, že metodikem prevence se velmi často stává učitel, který to bere jako „nutné zlo“ aby doplnil svůj úvazek ve škole. Velmi mě tato realita mrzí, protože si myslím, že to je krásná příležitost, jak si najít k žákům jinou cestu, ale také získat nové kontakty a rozvíjet sebe sama. Myslím si, že s touto subkategorií úzce souvisí i další dvě subkategorie, které se zabývají nedostatkem času a také nízkým finančním ohodnocením, na které si metodikové velmi stěžují.

2) Nepřítel jménem čas

Čas je pro každého z nás jistě velmi vzácný. Někdy nám ubíhá rychleji jindy zase pomalu. V případě učitelů a metodiků prevence by jistě uvítali, aby měl den alespoň třicet hodin. V těchto kódech se odkryla právě časová náročnost práce, která je často možná i dost omezená právě kvůli tomu, že si metodik buď nedokáže rovnoměrně rozdělit čas mezi povinnosti učitele a povinnosti metodika, nebo musí prostě něco „ošidit“ a většinou to právě bývá ta prevence. Ciklová (2016) uvádí pomocné desatero pro metodiky prevence, kterým by se měli řídit a které by jim mohlo pomoci při jejich práci. Jedná se o spoustu kroků, které uzmou opravdu velkou část času a je to opravdu bezpochyby časově náročná práce. Jde o vybudování týmu spolupracovníků, vymýšlení aktivit jak pro děti, tak pro rodiče, zorganizování besedy, kontaktování externí organizace, spolupráce s ostatními odborníky, zajištění volného času, propagace a spousty dalšího.

„Já se cítím dobře, ale někdy bojuju s tím, že je toho moc, něco bych měla vypustit a otázkou je co.“ (MP 5)

„... časově hodně pracné, člověk si na ty aktivity musí sednout, a aby to hlavně mělo hlavu a patu. Tam nejde vlézt jen tak s něčím.“ (MP 1)

„... nedostatek času, neříkám, že konkrétně já to tak mám, ale pokud bych byla na velké škole, dokážu si představit, že je to velmi časově náročné, protože metodik musí sestavit minimální preventivní program, rozvrhnout časově kdy se co bude dělat v kterém ročníku, tak aby to i odpovídalo tomu, co žáci zrovna probírají v hodinách a nějak se to dalo propojit.“ (MP 3)

Můj názor se ztotožňuje s většinou a opravdu si myslím, že čas je zde tím katem, který může velmi negativně působit na kvalitu prevence na školách. Na učitele je toho i tak hodně a

nemají zkrácený úvazek jako například výchovný poradce, takže si dokážu představit, že je velmi náročné časově skloubit tyto věci dohromady. Sami participanti zmiňují, že často nedokáží rozdělit čas tak, aby stihli všechno, co chtějí. Tohle může být taky důvod, proč jsem nenašla více metodiků, kteří by klub využívali pro prevenci. Jednoduše řečeno, nemusí na to mít čas.

3) Finanční (ne)odměna

Metodikové prevence se už dlouhou dobu cítí nedostatečně ohodnoceni a také zmiňují, že zájem o tuto činnost by možná i byla vyšší, ale bohužel není nic, co by další pedagogy motivovalo k tomu, se touto problematikou zabývat, kromě zájmu samotného. S jistotou můžu říci, že se může jednat o jistý druh demotivace a kdyby bylo finanční ohodnocení metodiků prevence vyšší, možná by i jejich práce byla kvalitnější, nebo zapojení větší. Těžko ale vymýšlet nějaké predikce. Realita je taková, jaká je, a výpovědi participantů jasně poukazují na problematiku, která se zde objevuje už dlouhá léta a to zřejmě bez povšimnutí.

„... nevýhodou je také nízké finanční ohodnocení, není to jak výchovný poradce, který má zkrácený úvazek ještě k tomu. My máme celý úvazek a ohodnocení velmi nízké, na to kolik práce člověk musí udělat.“ (MP 3)

„Také by vám každý mohl říct, že nějaké finanční ohodnocení není úplně aktuální k tomu, kolik té práce na bedrech těch metodiků prevence dopadá jo. Když to srovnám třeba s výchovným poradcem, je úplně v jiné platové třídě než metodik prevence, jestli to teda říkám správně.“ (MP 2)

„... finanční ohodnocení není, bůh ví co, ještě tím, že to máme vlastně k celému úvazku, je to fakt dost práce.“ (MP 7)

Zde je jasně vidět demotivace metodika prevence a časté porovnávání s výchovným poradcem, který často na škole zastává stejnou práci, ale má k tomu zkrácený úvazek. Setkala jsem se i s výrokem, kdy metodikové „letitě křičí“ po snížení úvazku, ale marně. Určitě by to stálo za povšimnutí a myslím si, že by se tím i zlepšila kvalita prevence na školách, jelikož by metodikové měli více prostoru na to, věnovat se prevenci v jednotlivých ročnících, připravovat zajímavé programy i do volnočasových aktivit ve školních klubech nebo školní družině.

6.1.2 Vzájemná dohoda

Ačkoliv jsem si dříve neuvědomovala důležitost vzájemné spolupráce mezi učiteli na škole, opak je pravdou. Tuto kategorii vnímám jako velmi důležitou, jelikož prevence se na škole nedá dělat bez spolupráce s ostatními kolegy a jak všichni zmínili, bez komunikace s kolegy a jejich otevřenosti a spolupráci, by byl metodik prevence bez šance na úspěch. Velká část participantů zmiňuje, že pokud by jim kolegové házeli klacky pod nohy, je pro ně nereálné vykonávat svou práci dobře. Občas se vyskytla také zmínka o tom, že někteří učitelé jsou lhostejní a prevenci řeší, až když se vyskytne nějaký problém nebo si odbydou pouze to, co musí. Klíčem ke kvalitní spolupráci je také pravidelná komunikace napříč celou školou. Z této kategorie jsem vymezila 3 subkategorie, jelikož jsem přesvědčená o tom, že každá zde má své nezastupitelné místo a dohromady tvoří celek a jedna bez druhé by nefungovala.

1) Povědej mi o tom

Často se stává, že na každé škole je pouze jeden metodik prevence, který má na starosti celou školu. Je proto nereálné, aby se sám z vlastní iniciativy dozvěděl o problémech, které se na škole mohou vyskytovat. Několikrát bylo v rozhovorech zmíněno, že bez komunikace s třídními učiteli by žádná prevence nemohla fungovat. Na základě dobré komunikace se tedy otevírají dveře možností, jak uchopit prevenci v dané třídě, kde se vykytuje nějaký konkrétní problém. Přece jen třídní učitel svoji třídu většinou zná nejlépe a může se tak s metodikem poradit, co jeho třída zrovna potřebuje nebo co by pro ně mohlo být obohacující a aktuální.

„Víte, ono je ten učitel často vlastně taková spojka mezi mnou a třídou, takže fakt je to jedna z nejdůležitějších věcí. A hned za spoluprací se staví i komunikace. Bez toho prostě na škole nejde fungovat, ale to si myslím, že je obecně, ne jen já jako metodik, ale celá škola v globálu.“ (MP 7)

„... když řešíme my nějaký problém, tak se to první musíme hlavně dozvědět a když dělám nějaké programy, tak se mnou i učitelé spolupracují, takže ta komunikace je fakt u nás jednoznačně bod 1.“ (MP 5)

Jak můžeme vidět, komunikace je opravdu stěžejní a spolu s komunikací jde ruku v ruce i spolupráce. Je to v souladu i s Vyhláškou č. 72/2005 podle Školského zákona č. 561/2004 Sb., kde jsou přesně popsány činnosti metodika prevence. Dělí se do tří kategorií a v jedné z nich nalezneme zmínku o nutné spolupráci a komunikaci s třídními učiteli, pro zachycení

rizikového chování žáků ve třídě nebo předcházení tomuto chování v rámci třídní prevence. Z výpovědi metodiků je tato činnost jedna z nejdůležitějších a pro eliminaci těchto jevů nezpochybnitelná a nenahraditelná. Komunikace se samozřejmě odráží i v dalších činnostech, které jsou ve Vyhlášce č. 72/2005 vymezeny a přesně popsány. Nakonec si myslím, že je nedílnou součástí každého učitele, metodika, výchovného poradce, vychovatelky, ale i všech žáků, protože úspěšná komunikace = úspěšná prevence.

2) Kolegové i soci

Představa a vnímání spolupráce může být u učitelů rozdílné a mnohdy i diskutabilní. Někdo vnímá formu spolupráce tak, že pomůžu, když si o to někdo řekne, druhý má zase potřebu předávat ostatním zkušenosti a rady i když si o to zrovna neříkají a takových variant je mnoho. Já jsem se setkala s metodiky, kteří měli jak dobré, tak i špatné zkušenosti. Přece jen z jejich pohledu je ta spolupráce trochu odlišná. Zde uvedu Podlahovou (2004), která klade důraz na důležitost spolupráce celého učitelského týmu bez výjimky. Uvádí, že pedagogický sbor je vlastně takový tým, který aby zvítězil, musí hrát všichni hráči fair play a být kolegiální. Tak jedině může tým zvítězit.

„No někoho samozřejmě štvu, protože chci něco nad rámec jejich povinností, někteří kolegové zase naopak tu moji práci vnímají dobře, protože za mnou přichází, když mají nějaký problém a je tady pár kolegů, kteří do toho pak půjdou, ale většina říká, že by to dělat nechtěla, protože vidí, jak je to časově náročné.“ (MP 4)

„... víceméně si na to zvykli, dříve se tyto vstupy do třídy nedělali, ale oslovují mě i jindy když potřebuji a taky jsem třeba dělal přednášky o psychohygieně učitelům, nebo dělám, nechcu říct přednášky, ale spíš takový workshop aktivit do třídnických hodin.“ (MP 1)

„... máme k sobě vzájemný respekt a nikdo tu moju pozici metodika neshazuje nebo to není takové, že by nad tím mávl ruků, že je to něco zbytečného, ale fakt sa snažíme si vyjít vstříc.“ (MP 6)

„... součástí jsou i kroužky, takže tam jsou různé sportovní, tvůrčí a tak. Paní vychovatelky jsou tam skvělé, neustále na tu prevenci dohlíží, i když tam já nejsem, protože to ani není v mých silách.“ (MP 7)

Zde jsem uvedla několik různých výroků jednotlivých participantů. Je vidět, že ze strany metodika je to vždy spíše ta „práce navíc“ pro druhé, ale můžeme zde vidět také pochopení, vstřícnost a dokonce i využití metodika přímo pro učitele, což mě velmi zaujalo a velmi

tomuto trendu fandím. Je vidět, že tento metodik je člověk na správném místě a je tady nejen jako pomoc pro žáky, ale také jako pomoc pro učitele. Dále je zde pro mě velmi významná i spolupráce s vychovatelkami, které na prevenci dohlíží v klubu v nebo družině, když metodik nemůže být přítomen. Velmi často zazněla odpověď, že spolupráce ve škole funguje fantasticky a vždycky si jsou nápomocní. Objevily se samozřejmě i negativní odpovědi, kdy byl metodik spíše přítěží a jeho aktivita a požadavky byla učitelům na obtíž. Myslím si, že převažuje ale ta kladná stránka spolupráce, ovšem jednoznačně s tím, že by si tuto roli s dotyčným téměř nikdo z učitelů nevyměnil.

3) Pomoc na vyžádání

Nedílnou součástí každé školy je také spolupráce s externími organizacemi, které se zaměřují na primární prevenci a jezdí do škol se svými preventivními programy. Pro žáky je to jednoznačně velmi zajímavé a z vlastní zkušenosti si troufám říct, že na nás to vždycky mělo větší efekt. Přece jenom zkušenosti a zajímavosti někoho zvenčí nás vždycky velmi zajímali.

„Je pro ně vždycky zajímavější, když přijde někdo jiný. Pozvala sem kdysi v rámci spolupráce vyléčeného gemblera, který jim říkal celý svůj příběh, a na těch děckách bylo úplně vidět, jak je to zajímavé, měli aj hodně otázek, fakt je to vzalo, když to byl životní příběh a ne jen „co by kdyby“.“ (MP 6)

„Spolupracujeme s R-EGEM a ti nám dělají preventivní programy od 2. do 6. ročníku s tím, že všechno je to nespécifické, všechno vychází z dobrých vztahů mezi žáky, pak už je to zaměřené na kyberšikanu a proti kouření a tak. Pak máme samozřejmě besedy s policií, Hasíka, což jsou hasiči, pak máme i první pomoc.“ (MP 4)

Stejně, jako si já pamatuju různé besedy, věřím tomu, že i děti výše zmíněných metodiků ocení a zapamatují si návštěvy a preventivní programy, které si pro ně někdo připravil. Je to velmi obohacující a cenná zkušenost, slyšet něčí příběh, i když často není pozitivní, hlavně co se týká závislosti na alkoholu a drogách. Ovšem jsem zastánce toho, že tyto příběhy žáky naučí a varují víc, než pouze přednáška o tom, co bychom měli a neměli dělat. Stejně jak uvádí i Gillernová & Krejčová (2012), školy si dnes mohou vybrat různé preventivní programy, aktivity a jejich pojetí. Záleží jen na metodikovi a škole, jak to uchopí. Tvrdí také, že ideální je spojení spolupráce s externisty spolu s vlastním pojetím prevence na škole.

6.1.3 Problémy dnešní doby

Nelze v dnešní době nalézt oblast, do které by nezasáhl covid. Školství je jedna z oblastí, která byla touto pandemií zasažena ve velkém měřítku a všichni žáci, studenti i vysokoškoláci byli bezmála 2 roky doma. Pro všechny to byla velká zkušenost, určitě jsme se naučili spoustu nových věcí a museli se přizpůsobit novým podmínkám. Na povrch ovšem vyplavaly problémy, se kterými bychom se možná ani neseťkali, nebýt této pandemie. Nyní už se žáci naštěstí vrátili do škol, učitelé do svých tříd a metodikové ke své prevenci, která byla v této době hodně utlumená. Záměrně se o těchto problémech zmiňuji v samostatné kategorii, jelikož pro možnosti prevence v současné době jsou tyto problémy velmi specifické.

1) Historický milník jménem Covid

Celosvětová pandemie zahýbala celou společností a to bez výjimky. Jednoznačně se velmi závažně dotkla sektoru školství. Až se jednou naši potomci budou učit o dějinách lidstva, jsem přesvědčená o tom, že Covid bude zmíněn v každé učebnici dějepisu. Nelze tak tento fakt obejít ani v mé diplomové práci, jelikož při rozhovorech s participanti jsme se samozřejmě dotkli i tohoto tématu, které je prostě v dnešní době stále aktuální a neustále nás určitý způsobem ovlivňuje a myslím si, že za zmínku stojí i vliv pandemie na práci metodika prevence.

„... od té doby, co se děti vrátili po covidu, tak si odvykli být v kolektivech a mizí základní návyky a projevují se špatné vztahy mezi nimi. Dále řešíme záškoláctví, které je velké ale hlavně a momentálně ten nesoulad.“ (MP 4)

„spolupracujeme s vychovatelkou a zaměřujeme se na to, aby děcka byly kamarádi, přátelé a nehádali se, aby i mezi ročníky měli hezké vztahy a i když teď se nesmí stýkat, tak jinak v normální době tam fakt děcka rádi chodí, protože vymýšlíme všechny různé aktivity a snažíme se předcházet různým soc. pat. jevům.“ (MP 6)

„Dost čerstvé jsou problémy dětí, které nechtějí vůbec chodit do školy. Je to zajímavé, nikdy jsem se s tím neseťkal, bohužel ale ta doba zapůsobila na ty žáky v tom smyslu, že mají problém prostě dojít do školy do toho kolektivu zpět.“ (MP 2)

Záměrně jsem vybrala takové ukázky, které nám krásně vyobrazí hned několik problémů, které covid způsobil. Jeden z hlavních problémů je, že děti nedokážou fungovat znovu

v kolektivu a být mezi dětmi, což dříve vůbec nebyl takový problém. Další omezení, které díky covidu nastalo, je omezení volnočasových aktivit, tedy pobývání ve školním klubu, jelikož se zde potkávají děti z různých ročníků. Metodická prevence se spolu s paní vychovatelkou vybírají do školního klubu takové aktivity, aby podporovaly dobré vztahy mezi dětmi, což ještě v době sběru dat nebylo možné. A poslední úryvek jen podtrhuje to, co již bylo řečeno a opravdu jeden z klíčových problémů dnešní doby jsou právě vztahy a zapadnutí zpět do kolektivu. Na základě těchto a dalších výpovědí jednotlivých participantů se mi hned vybavuje pojem záškoláctví, o kterém se zmiňuje Martínek (2015) a které z těchto problémů může vyplynout. Dítě si začne hledat výmluvy, proč do té školy nejit a příčinou mohou být právě kolektivní problémy ve třídě, což je důsledek pandemie.

2) Rizikové chování 100x jinak

Rizikové chování, dříve sociálně patologické jevy, je oblast, která je pro každého metodika stěžejní a je to také oblast, kvůli které metodiky na školách máme. Ať už se jedná o přecházení tomuto chování u žáků nebo samostatnému řešení jednotlivých problémů, vždy je důležité, aby tyto problémy vyplynuly na povrch a mohly se začít řešit a eliminovat. Miovský et al. (2015) potvrzuje, že rizikové chování má velmi negativní následky na duševní a fyzické zdraví, ale může také ovlivnit další osoby blízké jedinci a v neposlední řadě i prostředí, ve kterém se jedinec často nachází.

„Ted' aktuálně jsou to náznaky šikany od starších žáků – byly to sice jen pošklebky nebo nadávky mimo školu, ale rodiče to chtěli řešit přes školu, proto to bylo nepříjemné, ale zavčasu se vše podchytilo.“ (MP 3)

„... ale i ted' nebo na začátku tohoto školního roku byli žáci, kteří z nějakých důvodů se vyhýbali škole a nakonec museli hledat pomoc, ty rodiny samozřejmě, až u psychologů nebo i psychiatrů.“ (MP 2)

„ Jeden případ co máme nejvýraznější, je chlapec, ve třetí třídě, prošel si dětským domovem, pěstounskou péčí a nevím čím vším a až v 6 letech se dostal do rodiny a má agresivní chování. No ted' už je to lepší trošku, ale od té první třídy i přes tu dálkovou výuku to řešíme fakt hodně. To už u nás prošly všechny instituce až po ministerstvo školství.“ (MP 5)

Jsem vděčná za to, jak byli mí participanté sdílní a opravdu jsme se pobavili o problémech, které mě mnohdy až zarážely. V první řadě je vidět velká rozmanitost těchto problémů, často do nich zasahují i rodiče, ale k tomu se dostanu až v následující subkategorii. Spoustu těchto

problémů už metodikové řeší v rámci školních klubů, které jsou jim v tomto velmi nápomocné a paní vychovatelky je v tom velmi podporují a pomáhají jim se samostatnou prevencí. K prevenci v klubech se ještě dostaneme. Důležitá je ale práce i ve třídách na třídních kolektivech, také práce třídních učitelů spolu s rodiči a v neposlední řadě také práce celého pedagogického sboru, jak už bylo i několikrát zmíněno, všechno jde ruku v ruce, aby celá škola fungovala.

3) Rodič přítěží

Volím záměrně silná slova, ale stojím si za názorem, že mnohdy jsou rodiče opravdu spíše přítěží, než naopak. Očekávám, že rodič a učitel budou spolu komunikovat, že je jejich společným zájmem spokojené dítě a uděláme pro to maximum. Nelze dělat svoji práci dobře, když vám někdo hází klacky pod nohy. Výpovědi, kde jsou zastoupeny problémy s rodiči, bych dohledala velmi rychle. Někteří rodiče jsou buď až moc aktivní, ke všemu mají připomínky a potřebují se angažovat i do výuky. Na druhou stranu jsou rodiče, kterým je jedno, jestli je dítě ve škole, občas ho i podporují v záškoláctví anebo zde máme rodiče, kteří se společně spiknou proti jednomu dítěti ve třídě a mermomocí se snaží jej ze třídy vyštípat. Setkala jsem se s různými zkušenostmi s rodiči během své praxe a vím, že je opravdu potřeba si hned ze začátku stanovit pravidla komunikace a také mantinely, protože dříve nebo později nám mohou rodiče začít přerůstat přes hlavu a bude s nimi více práce než se samotnými dětmi.

„To rodiče z té třídy dali na naši školu žaloby všude, kam se to dá dat. Nejdřív jako na město, pak na českou školní inspekci, to je jasné že, tam je to furt, kraj, pak až teda na ministerstvo. Z tama to teda poslali zpět, že se jich to netýká. No toto je naše největší kauza, už jsme s tím byli v novinách, ve zprávách, prostě všude.“ (MP 5)

„... záškoláctví, které bylo podporováno i rodiči, to znamená, že žák nechtěl chodit do školy a rodiče mu psali omluvenky. Ale bylo to dost nápadné, nakonec se vše vyřešilo, rodiče i žák uznali chybu a od teď žák spolupracuje. Práce jen s žáky je jedna věc, ale pracovat i s rodiči, to je zase ještě o krok dál a je to složitější.“ (MP 3)

Tuto subkategorii jsem zde umístila proto, že jsem toho názoru, že mnohdy i rodiče můžou stát za tím, že žák projevuje vůči škole nebo spolužákům nežádoucí chování, které je potřeba řešit. Kolikrát si to rodiče ani neuvědomují, ale děti doma slyší velmi často debaty, které by neměly a které můžou vést k tomu, že se přestanou s někým ve třídě bavit, někomu se

posmívat nebo naopak nebudou chtít do toho kolektivu vůbec chodit. Tak jako učitel nekomentuje výchovu, tak by neměli i rodiče komentovat výuku učitele a znovu se budu opakovat, ale je velmi důležité, aby obě strany byly v rovnováze a harmonii a neházely si klacky pod nohy, protože ten, kdo to nejvíc odnese, bude akorát dítě.

6.1.4 V hlavní roli vztahy

Na vztazích mezi žáky si zakládá snad každá základní škola a každý učitel. Pokud totiž nejsou ve třídě a ve škole dobré vztahy, nejsou zde spokojení žáci, vyskytuje se zde rizikové chování a všechno to vede i k nespokojenému personálu, který má plné ruce práce s tím, aby vyřešil tyto problémy, a snižuje se tedy i efektivita výuky. Sociální vztahy jsou pro děti už od útlého věku velmi důležité. Každý si své nejbližší kamarádské vztahy vybuduje nejčastěji někde na základní škole a většinou to bývají ta přátelství, která už vydrží navždy, alespoň já toto štěstí mám. Jak vysvětluje i Procházka (2019), pro děti při přechodu z MŠ do ZŠ je velmi důležité budování sociálních vztahů, zapadnutí do kolektivu a přesně zde směřuje prevence v rámci prvního stupně. Je to tedy nespecifická prevence. Tato prevence se přenáší i na druhý stupeň, kde se k ní přibaluje prevence specifická, zaměřená na určitá témata podle věku žáků. Většinou pro vztahy mezi ročníky je důležitá školní družina nebo školní klub, kde se žáci setkávají mimo školu a kde je také důležitá role nejen metodika prevence ale i vychovatelek, které se na prevenci a na kvalitních vztazích podílejí také. Celou tuto kategorii i její subkategorie cílím do školního klubu. Z této kategorie jsem si vymezila 3 na sebe navazující subkategorie.

1) Žáci sobě

Kvalita vztahů mezi žáky je pro školu velmi důležitá. Věřím, že i pro nás budoucí učitele je hlavním faktorem, aby se děti ve třídě cítily dobře a měly zde kamarády. Zažila jsem na praxi jak třídu, která byla hodně rozdělená na menší skupinky a bylo i těžké s nimi pracovat a zažila jsem třídu, která byla jeden tým, všichni byli kamarádi do jednoho žáka a trávili spolu i volný čas mimo školu. V této subkategorii se snažím poukázat na jedinečnost meziročníkových vztahů. Všechny úryvky z rozhovorů jsou zaměřeny na pojetí vztahů ve školním klubu a práci s nimi.

„Já mám mladší a starší žáky, a když vím, že mám dobrého sedmáka, tak ho občas vezmu do těch starších, když vím, že na to povahově je stavěný, takže vlastně opět se zapojím i jako

metodik a z toho psychologického hlediska si vytipuju žáky a snažím se to nějak propojit, tak aby spolu vycházeli.“ (MP 1)

„... zaměřujeme to vyloženě na vztahy, jelikož jsou tam různé ročníky, jezdíme spolu i na výlety s děčkama, které chodí do toho klubu.“ (MP 6)

„Snažím se tím říct, že se to vůbec nedá srovnat se školní třídou. Tady jsme pro ty děti, abychom je podporovali v tom, co je baví a snažili se vymýšlet takové aktivity, aby se cítily dobře. Jasně, jsou dny, kdy si každý dělá to, co ho zajímá, ale jsou dny, kdy i ten školní klub je jedna skupina kamarádů, kteří spolu třeba hrají ty hry, nebo se domluvíme na nějakém filmu. I děti mi dávají spoustu impulzů a tipů, co by je zajímalo.“ (MP 7)

Tyto výroky potvrzuje i Pávková (2014), která vymezuje funkce výchovy ve volném čase a jednou z těchto funkcí je právě sociální, která zajišťuje budování nových vztahů mezi žáky, péči o již vzniklé vazby, navazování nových kontaktů, budování si postavení v kolektivu a přijímání nových rolí. Pro každé dítě je jistě velmi stresující vstup do cizího prostředí a mnohdy se zpočátku stydí, než se rozkouká a projeví se. To samé mohou zažívat děti, které přichází do školního klubu do nového kolektivu mezi různé věkové kategorie. Velmi záleží na tom, jak se k tomu postaví vychovatelka, děti nebo i metodik prevence, který si pro tyto případy může vymezit čas, zajít do klubu a využít například her, které vtáhnout nové žáky do již zajetého kolektivu.

2) Cesta k úspěchu

Aby prevence fungovala, je potřeba mít kvalitního metodika prevence, spolupracující tým, podporu vedení, propracovaný MPP a jasně stanovené cíle, kam chci směřovat. Každý metodik má jistě své způsoby, kterými na žáky působí. Může se jednat o aktivity typu přednášek a besed, pak určité působení pomocí her nebo společných aktivit mimo výuku a na ty bych se ráda zaměřila. Každý preventivní program je jedinečný a velmi často se dá přizpůsobovat nebo obměňovat dle potřeby. Přece jenom školní klub nám otevírá dveře fantazie a umožňuje povolit uzdu kreativity a tak může každý metodik tento čas využít pro svoje aktivity, ale také může iniciativu předat dětem, které jsou velmi často studnice zajímavých nápadů a námětů.

„... tak si spolu zahrajeme hry, často si o prevenci povídáme, baví je poslouchat i nějaké pravdivé životní příběhy, tak jsem toho využila a pozvala jsem člověka, který je vyléčený

narkoman a říkal jim tam všechno, co zažil a to bylo fakt hodně silné. Myslím, že z takových besed si ti žáci odnesou nejvíc“ (MP 7)

„... někdy je to systematicky, že si řekneme, že všechny třídy jednoho ročníku projdou nějakým programem nocí ve škole v tom klubu, což je velmi populární pro děcka anebo si tam můžeme pozvat nějakou třídu, kde víme, že je nějaký problém a snažíme se na ně působit.“ (MP 2)

„Mírím tím právě i na kyberšikanu, kterou se snažím hodně zmiňovat i v klubu. Bavíme se o tom, co dělají mladší nebo starší děti na počítači, jaké mají zkušenosti a oni se vlastně pak učí od sebe navzájem. V tomto případě teda ti mladší hlavně od těch starších. Ale přece jenom vlastní zkušenosti jsou většinou nejlepším příkladem a děti si to opravdu pamatují a věřím, že to má smysl a dávají si pozor.“ (MP 3)

Pávková (2014) vymezuje také preventivní funkci výchovy ve volném čase a ta je ve školních klubech mých participantů hojně zastoupena. Jde o to, že pokud dítě tráví kvalitně svůj volný čas, není zde takové riziko podlehnutí nežádoucím jevům. Možností má metodik hned několik. Hodně se osvědčila forma prevence „životními příběhy“, dále v klubu jsou to jednoznačně i hry, které mohou být zaměřené na vztahy, komunikaci, spolupráci ve skupině aj. Setkala jsem se také s výpovědí, kdy v klubu zkouší různé dramatizace nebo mají přespávačky v klubu, které je také součástí prevence.

3) Klub přátelství

Tato subkategorie vymezuje konkrétní příklady práce metodiků prevence ve školním klubu. Volný čas mohou děti trávit dle svých zájmů a možností. Samozřejmě ne každý navštěvuje městskou základní školu, kde je spousta možností vyžití. Jsem ráda, že jsem našla i menší školy, kde klub je a kde je umožněno všem dětem kvalitně tento čas využít a předejít tak rizikovému chování žáků. Klub může být také útočištěm žáků, kteří jsou introvertní a kteří nenašli své kamarády ve školních lavicích. Myslím si, že pokud je v klubu i kvalitní a empatický pracovník, často si může, jako první všimnou nežádoucího chování nebo k němu dokonce žák sám přijde a svěří se. I to se samozřejmě stává a je to vizitka toho, že člověk dělá svoji práci dobře.

„Měli jsme třeba italský den, kde jsme si dělali pizzu, učili se nějaká italská slovíčka, povídali si o cestování, kdo byl v Itálii, jaké má zážitky, nakonec se z toho stala tradice a

společně tak cestujeme napříč světem a děcka to vždycky hrozně baví, spolupracují v různých skupinách a fakt je vidět, že ty vztahy tam fungují, za což jsem velmi ráda.“ (MP 7)

„Teď je to veliký hit, protože jak jsme se bavili o těch dětech, které se těší, tak jsou tam prostě kroužky, ve kterých se setkávají a společně tráví ten volný čas a vidím, že to na ně má velký pozitivní vliv. Mám tam dceru v devítce a je tam 2x – 3x týdně i když nemusí, ale je tam prostě s děčkama.“ (MP 2)

„Všechno je to zaměřené na vztahy vesměs. Výtvarné aktivity, zdravý životní styl, sportovní aktivity, jezdíme na výlety, prostě spolupracujeme s vychovatelkou a zaměřujeme se na to, aby děcka byly kamarádi, přátelé a nehádali se, aby i mezi ročníky měli hezké vztahy.“ (MP 6)

Jak je vidět, veškeré aktivity v klubu jsou založeny na kvalitních vztazích mezi žáky. Jakmile jsou tyto vztahy pevné, můžeme na nich zakládat a realizovat další preventivní aktivity nebo programy. Miovský et al. (2015) uvádí také možnost pozvání externích organizací do klubu, které mají pro kolektivy připravené preventivní programy a je tak možné je realizovat právě v podmínkách školních klubů. Častější, i na základě výpovědí, jsou ale samotné aktivity metodika prevence spolu s vychovatelkou, kteří se společně na prevenci v klubu podílí. Velmi se mi líbí aktivita cestování v klubu, jako součást prevence, kdy děti opravdu poznají i jiné kultury, etniky, naučí se nová slovíčka a také spolupracují ve skupině, takže prevence je zastoupena hned z několika hledisek.

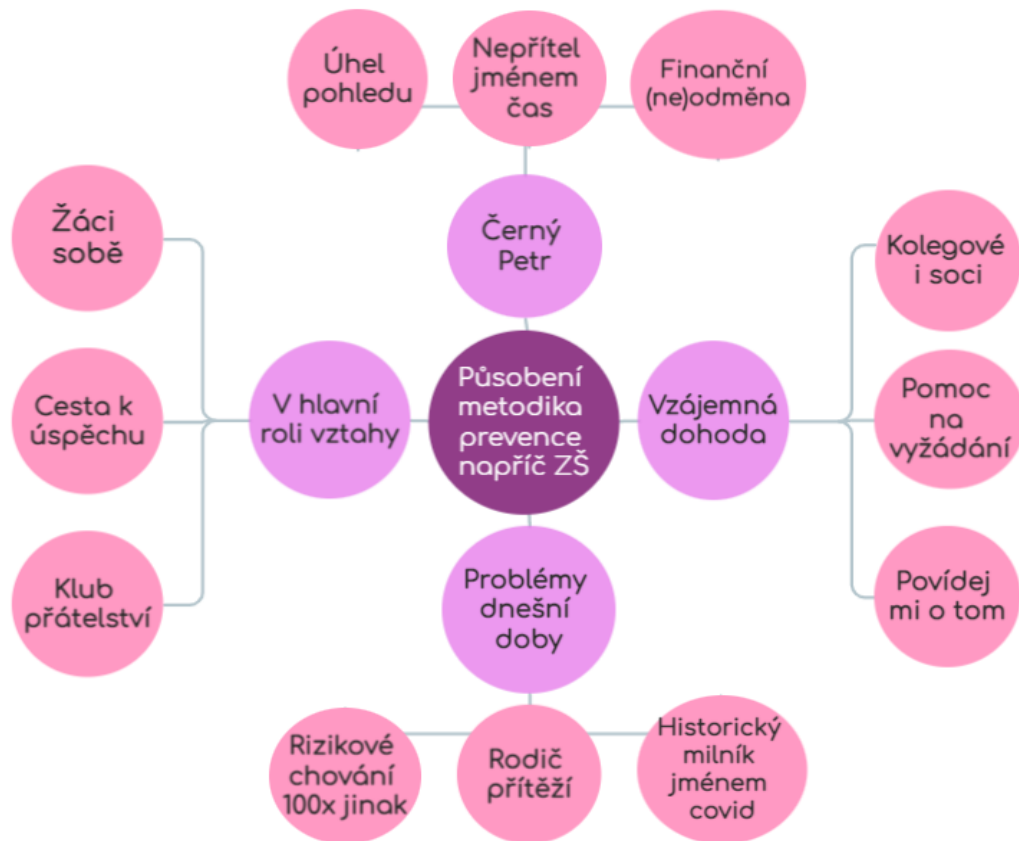

Schéma č. 1: Interpretace výsledků první části výzkumu

Na konci první části výzkumu již můžeme zaznamenat spoustu možností a využití školního klubu právě metodiky prevence, jsem ráda, že školní klub, který byl během pandemie pro žáky zavřený, se dostává opět do nabídky možností trávení volného času. Pomocí otevřeného kódování mi vznikly také nové kategorie a jsou to okolnosti, které byly participanty často zmiňovány a které mají vliv i na působení v klubu. Jednoznačně je velmi důležitá už několikrát vyzdvihoaná spolupráce všech pedagogických pracovníků ve škole a komunikace mezi nimi. I když je mnohdy pozice metodika prevence vnímána jimi samými jako ten „Černý Petr“, ukázalo se, že podstatou tohoto vnímání je osobnost toho metodika a pokud je to člověk na svém místě, bere to jako výhodu. V kategorii „Problémy dnešní doby“ je z interpretací patrné, že do všeho nějakým způsobem covid bohužel zasáhl a tím pádem byla i prevence na školách odstavena na druhou kolej. Snažila jsem se také přiblížit zajímavé problémy, které na školách aktuálně řeší a k mému překvapení jsou mnohdy součástí těchto problémů právě i rodiče. Celkově interview hodnotím jako skvělou metodu jak k získání zajímavých a originálních dat, tak také k navázání nových kontaktů a proniknutí do jádra mého tématu. Všechny tyto kategorie bylo možné potvrdit nebo vyvrátit z předešlých interpretací a objevily se tedy i kategorie nové, což je dáno i dobou a aktuální situací právě

s pandemií. Pro doplnění těchto interpretací byla použita obsahová analýza dokumentu, v mém případě Minimálního preventivního programu.

6.2 Interpretace výsledků výzkumu prostřednictvím analýzy

Minimálních preventivních programů

Pro obsahovou analýzu dokumentu jsem si záměrně vybrala Minimální preventivní programy, které byly ke stažení ve formátu PDF na stránkách škol, kde působí i mí účastníci. Výběr byl tedy záměrný a čítá 7 MPP. Tyto programy jsou podloženy legislativou a každá škola, každý metodik, musí tento program vypracovat na každý školní rok. Po opakovaném pročitání a analyzování jednotlivých Minimálních preventivních programů jsem si vymezila několik oblastí, které se objevily v každém tomto programu a jsou tak jeho nedílnou součástí. Ovšem narazila jsem i na odlišnosti a detaily, které se byly k nalezení pouze v některých dokumentech a dělají tak každý program pro danou školu programem jedinečným. Tyto programy se shodují i s výpověďmi mých účastníků, ovšem spoustu informací, které mi byly sděleny během rozhovoru, nejsou zaneseny i do příslušného dokumentu. Jsou to ale velmi specifické a konkrétní informace, které jsou v Minimálních preventivních programech vždy zastoupeny pouze v obecné rovině. Podrobněji se chci těmito oblastmi zabývat v následujících podkapitolách.

6.2.1 Identické oblasti Minimálních preventivních programů

V této kapitole bych ráda zmínila několik okruhů, které se v jednotlivých dokumentech opakovaly buď pokaždé, nebo alespoň z větší části. Jak už jsem zmiňovala i v předchozích kapitolách, můj výběr byl záměrný a snažila jsem se získat interview s metodiky prevence z různých škol, aby i MPP byly něčím odlišné a zajímavé. Samozřejmě každý metodik si při vytváření tohoto dokumentu může pomoci i manuálem pro tvorbu MPP, což je dokument volně dostupný na webových stránkách. Já jsem se tímto ovšem limitovat nechtěla, jelikož můj výzkum je kvalitativní, proto jsem podrobně prostudovala každý Minimální preventivní program a vymezila si tak poté několik oblastí, které se shodují. V následující kapitole budu uvádět zkratky – MPP a číslo, např.: MPP 3 – to znamená, že tento Minimální preventivní program souvisí s metodikem prevence 3 a je tedy možné se vrátit zpět k jeho výpovědím nebo charakteristice.

Tyto oblasti jsou:

- 1) Cíle MPP
- 2) Práce pracovníků školy a jejich spolupráce i s externími organizacemi a rodiči

- 3) Mimoškolní aktivity jako součást prevence
- 4) Zakotvení prevence ve výuce
- 5) Analýza současného stavu školy
- 6) Charakteristika školy

Nyní bych ráda každou oblast krátce charakterizovala a popsala její pojetí v MPP.

Ad 1) Cíle Minimálního preventivního programu jsou důležitou součástí každé školy, jelikož na základě těchto cílů pak metodikové volí vhodně metody a formy práce tak, aby tyto cíle byly do konce školního roku naplněny. Setkala jsem se s tím, že například v MPP 3 a MPP 7 byly cíle rozděleny na dlouhodobé a krátkodobé.

„a) Krátkodobé cíle směřují k aktuálně vzniklým problémům a snaží se zabránit jejich další dalšímu rozšiřování a pokračování.

b) Dlouhodobé cíle směřující žákům prvního i druhého stupně: aktivity, které vedou k posílení vztahů, sociální soudržnosti, posilují složky lidského zdraví.

V dlouhodobém horizontu si škola klade za cíl vzdělání pedagogů v oblasti problematiky třídních kolektivů, třídního klimatu a vztahů.“ (MPP 7)

Velmi často byly cíle vymezeny na obecnější rovině a vždy byla zmíněna podstata prevence vůči rizikovému chování. Dále se školy velmi často zaměřují na zdravý životní styl, zdravé sebevědomí, poznání sebe sama, ale také na zvládání stresu. V rámci cílů byly zmíněny oblasti, kterých se prevence na škole bude týkat a ročníky, pro které je prevence určena.

Ad 2) Jak již bylo zmíněno i v interpretaci výsledků předchozí metody, spolupráce je jedním ze základních kamenů dobré a fungující prevence na školách. Pro metodika prevence tato spolupráce znamená nejen pracovat se žáky, ale také s učiteli, vychovatelkami, školním psychologem, výchovným poradcem nebo vedením školy. Důležitost spolupráce je vymezena stejně jako cíle v každém Minimálním preventivním programu a jsou k dispozici přesná vymezení povinností jednotlivých pedagogických pracovníků. Je tak hezky vidět, kdo kterou funkci zastává a co má přesně na starosti.

„Školní psycholog, výchovný poradce a metodik prevence – ŠPP

- *Každý má vymezené své kompetence a povinnosti*
- *Koordinují společně aktivity školy v oblasti prevence*
- *Funguje program MIŠ (Minimalizace šikany)“*
- *Nabízí učitelům a žákům možnost poradit se o svých problémech*

- *Zaměřují se na žáky, kteří jsou ohroženi ve svém vývoji, sebepojetí, komunikaci s druhými*
- *Učitelé informují ŠPP o případech výskytu agresivního chování ve třídě, signálů o potížích žáka (osobnostní, rodinné, vztahové,...), náhlém i trvalém neúspěchu v učení, obtížné komunikaci, konfliktu s rodiči, porušování pravidel soužití ve škole žákem, krádežích ve třídách*
- *ŠPP navrhuje opatření, navrhuje řediteli školy svolání výchovné komise, vede individuální konzultace s dětmi, s rodiči, informuje o možnostech odborné péče, na třídnických hodinách metodik pracuje v komunitních kruzích v jednotlivých třídách a další pomoci (adresář sociálních služeb, linku bezpečí, apod.)*
- *Jedná se sociálním odborem, konzultuje problémy s odbornými pracovišti – SPC, PPP.*
- *ŠPP spoluvytváří minimální preventivní program, podílí se na jeho realizaci*
- *Spolupracuje s institucemi a organizacemi v oblasti primární prevence*
- *Dokumentuje průběh preventivní práce školy“ (MPP 1)*

Stejně jako cíle, tak i spolupráce je zde vymezena v obecnější rovině. Dostal se ke mně ale také jeden program, který má vymezeny pouze cíle a poté personální zajištění, které je zde teda více specifické. To bylo ale bohužel všechno k jeho obsahu. Dalo by se tedy říct, že tento MPP je strohý a nekompletní.

Ad 3) Mimoškolní aktivity jsou součástí každé této školy, v jejich nabídkách má své zastoupení školní družina a školní klub. Této oblasti jsem věnovala větší pozornost, jelikož je stěžejní pro mé téma a zajímalo mě uchopení prevence ve školním klubu. Opět převažuje pouze pár obecných vět o těchto zařízeních a výčet dostupných aktivit pro aktuální školní rok doplněné o poznámku, že mimoškolní aktivity jsou součástí prevence. Metody nebo formy práce ale v klubu nebo družině definovány nejsou. Velmi mě zaujal MPP 2, který má ale školní klub popsán podrobněji.

„Řada žáků na ZŠ tráví svůj volný čas po vyučování ve školní družině, která je v provozu od 6:00 do 16:00 hodin. Žáci jsou zde rozděleni do pěti oddělení, každá se svou vychovatelkou a specifickou náplní. Při školní družině existuje i školní klub, kde mají žáci možnost trávit svůj volný čas i během přestávek mezi vyučováním. V nabídce

školního klubu je i řada různých kroužků, které se liší programem tak, aby si každý žák mohl vybrat podle svých zájmů. Školní klub funguje pro všechny žáky naší ZŠ od 13:30 a je pro děti zdarma. Na mimoškolní aktivity školní družiny a školního klubu je také kladen velký důraz v celkové skladbě preventivního programu.“ (MPP 2)

„Vedoucí školní družiny úzce spolupracuje s vedením školy, se školním metodikem prevence a výchovnými poradkyněmi a podílí se na realizaci preventivních akcí nejen v rámci družiny a školního klubu, ale napomáhá i ostatním pedagogickým pracovníkům v naplňování MPP.“ (MPP 2)

Tyto ukázky jsou pro mě jedinečné, jelikož v žádném jiném dokumentu jsem neobjevila tolik zmínek o školním klubu a také nikde nebyl kladen důraz na jeho využívání v rámci prevence tak, jako v této škole. Když si vzpomenu i na rozhovor s metodikem prevence 2, byl to člověk, který pro tu prevenci na škole byl velmi zapálený, sdělil mi spoustu informací k tomu, jak prevenci na škole a v klubu vedou, jak pracují se žáky, takže jeho výroky jsou potvrzeny zde v tomto dokumentu. Pro porovnání vložím další ukázkou, kde sice ŠK a ŠD zmíněny jsou, ale pouze v obecné rovině.

„Hlavní důraz je kladen na systematickou dlouhodobou nespécifickou prevenci, která se prolíná do všech školních i mimoškolních aktivit a podílí se na ní všichni zaměstnanci školy.“ (MPP 4)

Ad 4) Ačkoliv tuto oblast jsem očekávala v každém preventivním programu, našel se jeden, kde přesně vymezena nebyla. Jedná se tedy o oblast zakotvení prevence do výuky. Pro metodiky prevence je určitě důležitá i spolupráce třídních učitelů, kteří právě tato témata zapojí do výuky v předmětech, kde je to samozřejmě možné nebo najdou cestu, jak je začlenit do předmětů, které nejsou pro problém specifické. Napříč prvním stupněm se vždy jedná převážně o nespécifickou prevenci. Dětem jsou předkládány témata jako soužití ve třídě, budování přátelských vztahů mezi žáky, pravidla třídy, jak se k sobě máme chovat, umět vyjádřit svůj názor, schopnost komunikace, budování si vlastního postoje. Jsou samozřejmě školy, kde se i na prvním stupni objeví specifická prevence, ale myslím si, že je to spíše v rámci předmětu Prvouka, kdy se například s dětmi bavíme o tom, že kouření a alkohol je pro zdraví škodlivé, ale nezachází se až do úplných detailů. Na druhou stranu si myslím, že dnešní doba je tak pokročilá a druháci dnešní doby se nedají srovnat s druháky před 10 lety a možná by stálo za to přemýšlet i nad tím, zda se hranice specifické prevence nebude posouvat níž. Jak už jsem nakousla, specifická prevence čítá témata jako závislost na drogách a alkoholu, kouření, šikana, sexuální zneužívání ale pořád se zde objevuje i ta

nespecifická prevence. Tahle oblast je identická v každém MPP, který jsem měla ožnost analyzovat.

„8. ročník

- *beseda o nebezpečí užívání drog Život bez závislosti*
- *v rámci výuky občanské výchovy: šikana, agrese, rasismus, xenofobie, sekty, sexuální rizikové chování, adiktologie, týrání, zneužívání, poruchy příjmu potravy*
- *v rámci výuky výchovy ke zdraví: zdravý způsob života, prevence rizik ohrožujících zdraví*

9. ročník

- *projekt Mám toho, kdo mně pomůže: spolupráce se žáky prvního ročníku, pět akcí během školního roku: uvítání 1. září, společné vánoční tvoření, turnaj v pexesu, jarní hravé dopoledne, rozloučení na konci školního roku*
- *beseda o nebezpečí užívání drog Život bez závislosti*
- *v rámci výuky občanské výchovy: šikana, agrese, rasismus, xenofobie, sekty, sexuální rizikové chování, adiktologie, týrání, zneužívání*
- *v rámci výuky výchovy ke zdraví: závislosti a jejich nebezpečí, drogy a legislativa, patologické hráčství, poruchy příjmu potravy, bezpečné způsoby chování“ (MPP 5)*

Témata se často opakují, ale nabalují se na sebe stále nové a aktuální informace pro ideální prevenci, kterou je možné uchopit jak v rámci výuky, tak také v mimoškolních aktivitách. Zde jsou promítnuty také ukázky různých besed, které jsou velmi často zaštiťovány externími organizacemi, které působí v okolí základních škol, v tomto případě v rámci Zlínského kraje.

Ad 5) Analýza současného stavu školy se objevila ve většině případů, konkrétně tedy v 5 ze 7 dokumentů. Vždy se ale jednalo pouze o krátké shrnutí do pár vět. V analýze jsou většinou zmíněny problémy, které se aktuálně vyskytují na půdě školy, popisuje se také chování žáků vůči pedagogům. Opět bych vyzdvihla jeden MPP, který má analýzu více obsáhlou a popisuje zde i slabé a silné stránky školy. Myslím si, že pro reflexi je to velmi cenný materiál a metodik prevence tak může následující školní rok porovnat, zda se mu podařilo některé chyby vymazat.

„Mezi nejčastější problémy, které se v průběhu školního roku vyvstávají, patří neplnění školních povinností, časté zapomínání pomůcek a věcí souvisejících s výukou, nekultivované chování a slovní vyjadřování, vulgarismy, nadávky, posměšky.

Škola eviduje i případy záškoláctví. Díky pečlivé evidenci v třídních knihách a řádně kontrolovaných omluvenkách v žákovských knížkách se daří tyto případy odhalovat a řešit.

*Mezi silné stránky, které patří ke standardu bezpečnosti a osvědčily se i v minulých letech, patří množství besed, exkurzí, setkání a preventivních programů, které byly školou realizovány (viz příloha č. 1). Další silnou stránkou je i samostatný předmět (součást ŠVP) – *Výchova ke zdraví a zdravému životnímu stylu, který je vyučován v 7., 8. a 9. ročníku s časovou dotací 1 hodina/týden. Předmět vymezuje základní okruhy, kterým se dá na žáky preventivně působit a pomáhá jim v orientaci na poli lidského zdraví v úrovni tělesné, sociální, psychické, spirituální.*“ (MPP 7)*

Jsou to pouze ukázky, které jsou v Minimálním preventivním programu více obsáhlé. Záměrně se snažím vybírat i z těch věcí, které se v dokumentech opakují vždy něco zajímavého, co bylo přece jenom odlišné nebo co je naopak důležité pro téma mé diplomové práce. A myslím si, že uvědomění si i těch slabých stránek je dobrým krokem k tomu, aby nejen metodik, ale i celá škola začala na problémech pracovat a byla školou, která vzkvétá ve všech směrech.

Ad 6) Charakteristika školy je pro mě jako výzkumníka velmi zajímavou částí. Jelikož nejsem součástí školy, nedokážu si dost dobře představit, jak škola vypadá nebo jak funguje a jaké jsou její přednosti. Mrzí mě, že se tato oblast vyskytla pouze ve 4 ze 7 preventivních programů. Ovšem když už tam byla, bylo vidět, že metodik se snaží školu „prodat“, velmi hezky o škole píše a vyzdvihuje její přednosti a také fakta, jako je počet dětí, pedagogických pracovníků, časy vyučování a další důležité a základní informace. Další podrobnosti jsou většinou k lokalitě, ve které se škola nachází, což má často i vliv na aktivity školy.

„Blízkost přírody je často využívána jak při vyučování, tak pro volnočasové aktivity. Toto spojení má dobrý vliv na vytváření kladného vztahu k přírodě. Žáci se tak učí přírodu chránit a poznávat, na což navazuje i náš ŠVP „S přírodou se nám učí lépe.“ (MPP 3)

Vždy je také popsán vzhled školy a tak pro ty, kdo mají dobrou představivost, je popis podkladem, díky kterému si můžou představit, jak škola vypadá, jaké pomůcky se v ní nachází, zda je moderní nebo spíše starší. Také je v charakteristice zastoupeno již zmiňované mimoškolní vyžití, které vyobrazuje aktivity, které škola spolu se školní družinou a školním klubem nabízí.

Tuto kapitolu můžeme o přit o teoretická východiska Ciklové (2016), která vymezuje 5 kroků pro tvorbu Minimálního preventivního programu. Prvním krokem by měla být jasná, ale stručná charakteristika školy, což se při mé analýze dá potvrdit pouze z větší poloviny, jelikož jsem analyzovala i programy, kde vyloženě charakteristika školy uvedena nebyla. Dále by každý MPP měl obsahovat analýzu současné situace, ve které by měla být promítnuta i evaluace předchozího školního roku. Analýza se objevila v pěti MPP, což znamená, že ve dvou nebyla vůbec. Stejně tak postrádám i větší propracovanost těchto analýz, chybí mi více evaluace, na které by měl program také stavět a prolínat se do dalšího školního roku. Třetím krokem je stanovení cílů. Tuto kapitolu jsem našla v každém programu a je opravdu nedílnou součástí a základním kamenem prevence na škole. Bez cílů není možné provádět prevenci kvalitně. Čtvrtým krokem je vytvoření souboru aktivit pro jednotlivé ročníky, což potvrzují všechny Minimální preventivní programy kromě jednoho. Posledním krokem je tedy již zmíněné provedení evaluace, s čímž jsem se ale nesešla. Pouze jednou jsem našla zmínku o evaluaci, kdy byly zmíněny silné a slabé stránky a následovala i samostatná kapitola.

V následujících řádcích představím odlišnosti a jedinečné informace analyzovaných dokumentů.

6.2.2 Rozdílné oblasti Minimálních preventivních programů

Stejně tak, jako se spoustu věcí opakovalo, spoustu věcí bylo v jednotlivých MPP jedinečných a na ty bych se nyní ráda zaměřila a alespoň ve stručnosti je popsala.

MPP 1 – zde jsem narazila na kapitolu s názvem Znalostní kompetence žáků. Byly zde popsány jednotlivé kompetence, kterých žáci dosahují v určitém období a určitém ročníku. Pro celkový přehled a pro správné rozestavění a zasazení aktivity a besed do jednotlivých ročníků a také mimoškolních aktivit by tato kapitola mohla být velmi nápomocná.

MPP 2 – tento program byl sestaven téměř ideálně, bez nějakých větších rozdílů oproti manuálu pro tvorbu MPP. Zajímavostí ale je, že mají zvlášť vypracovaný „Program proti šikanování“ a k tomu dalších 5 dokumentů, které se zabývají rizikovým chováním ve školním prostředí. Dokumenty nesou název např. „Rizikové chování ve školním prostředí – tabák“.

MPP 3 – kapitola metodické pomůcky, důležité kontakty a informace byla vymezena v tomto programu navíc. Jedná se o informace, kde žáci naleznou schránku důvěry nebo

nástěnku k prevenci. K dispozici je také seznam internetových stránek a telefonních čísel pro potřebnou pomoc a také jsou zde zmíněny organizace, se kterými škola spolupracuje.

MPP 4 – z tohoto programu jsem téměř nic nevyčetla, kromě spolupráce pedagogů, rozdělení činností a vymezení cílů. Je to škoda a myslím si, že by stálo za to se tomuto programu více věnovat a přepracovat jej. Na základě rozhovoru vím, že škola má co nabídnout, metodická prevence zde realizuje velmi zajímavé preventivní programy, podílí se na aktivitách v klubu a je škoda, že zde nic z toho nebylo k nalezení.

MPP 5 – ráda bych tady vyzdvihla pojetí cílů, které metodická zaměřila na aktuální dobu s pandemií, která nás všechny ovlivnila a školství velmi významně. Klade důraz na oddělené kolektivy během pandemie, mezi cíle si také vytyčila posílení zájmu o mimoškolní aktivity, které během pandemie nebyly možné a celkově se zaměřuje na kyberšikanu a dobu po online výuce. Další jedinečností bylo rozdělení aktivit, které byly dělené do jednotlivých ročníků, ale zvláště se věnuje i průběžným akcím a činnostem, které jsou v nabídce, ale nezapadají do jednotlivých témat ve výuce

MPP 6 – zde jsem narazila na několik témat, která jsem jinde neobjevila a to byly optimální postupy ve výuce, řešení přestupků a v příloze byl dostupný plán besed a seminářů. Tento program kladl i velký důraz na mimoškolní aktivity, na školní družinu a školní klub a stavěl je do popředí v rámci prevence.

MPP 7 – Jeden z nejpropracovanějších Minimálních preventivních programů, který jsem četla. Opravdu jsem se o škole dozvěděla obrovské množství informací a zabralo mi velkou část tento program vůbec zanalyzovat, protože těch informací bylo nepřehledné množství. Celý program dával smysl, měl úvod, závěr, témata měla logickou posloupnost, všechno na sebe hezky navazovalo a dokonce jsem zde našla i vymezení základních pojmů, což může být třeba pro rodiče, kteří tento program budou číst, velkou pomůckou.

V obou částech tedy můžeme vidět jak jisté shody, tak i odlišnosti. Pro mě je to důkazem toho, že někteří metodikové si na MPP opravdu zakládají, tento dokument je propracovaný a ztotožňuje se s prací, kterou metodikové na školách vykonávají. Na druhou stranu je vidět, že některé programy jsou zpracovány jen jako nutnost, který musí být a velmi často z nich nejde nic konkrétního vyčíst. Tato analýza pro mě byla doplňující metodou pro rozhovory, které jsem realizovala a utvrdila jsem se v tom, co mi během těchto rozhovorů bylo řečeno. Určitě by se MPP daly propojit s kategoriemi, které mi vznikly, protože například spolupráce je opravdu hojně zastoupena jak v rozhovorech, tak i v Minimálních preventivních programech. Na druhou stranu jsem zde nenašla konkrétní využití školních klubů a také

školních družin, jelikož tato dvě zařízení spolu úzce souvisí a ačkoliv jsou v každém MPP zmíněna, jedná se pouze o obecnou informaci, že jsou součástí prevence a nabízí pro žáky preventivní aktivity, konkrétní využití bohužel specifikováno není.

7 ZÁVĚRY VÝZKUMU

Práce školního metodika prevence je velmi náročná a důležitá činnost. Před výběrem tématu jsem s touto problematikou neměla téměř žádné zkušenosti, pouze jsem věděla, že na škole někdo takový je a že má na starosti prevenci. Po všech rozhovorech, které jsem realizovala a také literatuře, kterou jsem prostudovala, jsem se dostávala do hloubi problematiky a zjistila jsem, že práce školního metodika prevence se postupem času stává důležitější a náročnější. Moji domněnku mi potvrdili i participanté, kteří jsou ve své praxi i bezmála 20 let a tvrdí, že ten vývoj je opravdu nezastavitelný a nikdo z nich nesmí usnout na vavřínech a musí se neustále posouvat vpřed a vzdělávat. Mým tématem je působení metodika prevence ve školním klubu, což bylo pro mě velkou výzvou, za kterou jsem ale v konečném důsledku ráda, jelikož tato práce tím dostala větší rozměr.

Pro výzkum bylo vybráno 7 metodiků prevence působících na základních škola, jejichž součástí je i školní klub. Najít dostatek ŠMP, kteří klub pro prevenci využívají, nebyl úkol jednoduchý, za to ale jejich zkušenosti a výpovědi jsou pro mě velmi cenné a obohacující. Hlavní cíl výzkumu: „*Odhalit možnosti participace školního metodika prevence ve školních klubech.*“

Dílčí cíle výzkumu: „*Identifikovat formy práce metodika prevence ve školním klubu, popsat vliv pandemie na rizikové chování žáků a na závěr odhalit průběh spolupráce metodika prevence s ostatními pedagogickými pracovníky ve školním klubu.*“ Z těchto cílů jsem si vymezila výzkumné otázky: „*Jaké formy práce využívá metodik prevence ve školním klubu? Jaký vliv má pandemie Covid-19 na rizikové chování žáků? Jak probíhá spolupráce školního metodika prevence a dalších pedagogických pracovníků ve školním klubu?*“

Odpověď na můj hlavní výzkumný cíl je k nalezení v první části výzkumu v kategorii **V hlavní roli vztahy**. Tato kategorie je dále členěna do tří subkategorií. Tyto subkategorie se velmi prolínají a možnosti metodika prevence ve školním klubu mají široký záběr. Jedná se o prevenci školních tříd, kdy je možné využít této neutrální půdy pro řešení problému, který se ve třídním kolektivu objeví, nejčastěji jde ale o prevenci zaměřenou na meziročníkové vztahy dětí, které klub navštěvují. Oceňuji, že bylo zmíněno, že klub je jakýmsi privilegiem školy a že z toho metodikové těží maximum. Samozřejmě důležitou roli zde hrají i vychovatelky, které jsou součástí prevence ve školních klubech. K tomu se ale dostanu později. Klub je místem, které mohou žáci často využívat i během přestávek mezi vyučovacími hodinami a pak po škole do odpoledních hodin. Je zde tedy spousta příležitostí

pro metodika, jak tento prostor využít. Klub nabízí také kroužky, do kterých žáci chodí. Tam ale většinou metodik nijak nezasahuje. Spíše se v rámci prevence zaměřuje na to, že děti utvoří skupinu, se kterou pracuje. Konkrétní formy práce jsou popsány níže.

V subkategorii Cesta k úspěchu a Klub přátelství najdeme odpovědi na výzkumnou otázku „Jaké formy práce využívá metodik prevence ve školním klubu?“ Jedná se o širokou škálu možností, které jednotliví participanti využívají. Řadí zde různé výlety, tematické dny, hry, besedy, preventivní programy (např. Noc v klubu), komunitní kruhy na určité téma, což je v dnešní době například kyberšikana. Zkrátka nejčastěji jsou to aktivity zaměřené na dobré vztahy mezi žáky i napříč ročníky, spolupráci, komunikaci a také se zaměřují na výtvarné aktivity, sportovní hry nebo zdravý životní styl.

Nedílnou součástí kvalitní práce metodika prevence je spolupráce s ostatními kolegy. Tato otázka mě také zajímala a cílem bylo „*Odhalit průběh spolupráce metodika prevence s ostatními pedagogickými pracovníky ve školním klubu.*“ Vznikla mi kategorie **Vzájemná dohoda**, kde je spousta výpovědí o důležitosti podpory a spolupráce všech pedagogických pracovníků na půdě školy. I když má metodik dveře v klubu otevřené, s žáky zde funguje v první řadě vychovatelka, která má školní klub na starosti. Metodik zde nemůže být každý den a myslím si, že by to bylo i neefektivní. Každý z nich mi zmínil důležitost spolupráce právě s vychovateli, kteří částečně prevenci v klubu zaštiťují a s metodiky úzce spolupracují. „*Paní vychovatelky jsou tam skvělé, neustále na tu prevenci dohlíží, i když tam já nejsem, protože to ani není v mých silách*“ (MP 7). Zde je názorná ukázka toho, jak je důležité, aby ta spolupráce na škole fungovala. Bohužel jsem se setkala i s tím, že některé pedagogy práce metodika otravuje a štve, jelikož po nich chce práci navíc. Na druhou stranu krásným příkladem člověka na správném místě byla i výpověď, kdy metodik prevence připravuje i pro učitele určité workshopy, což si myslím, že je super a určitě to může posilnit kolektiv, což je za mě velmi důležité. Aby se vám dobře pracovalo, zázemí a fungující kolektiv je jedním z hlavních kritérií.

Na základě odpovědí metodiků prevence bylo možné číst mezi řádky všimnout si toho, kdo je metodikem na svém místě a kdo to dělá, protože musí. Zde mi vznikla nová kategorie **Černý Petr**, která popisuje osobnost metodika prevence a také výhody a nevýhody této práce. Každý participant zmínil, jakým způsobem se k této činnosti dostal. Někteří jsou hodně motivovaní a zajímají se o danou problematiku. Setkala jsem se i s takovými, kteří

byli hozeni do vody, aniž by chtěli a myslím si, že je to ve výsledku znát i na jejich vnímání sebe sama a této pozice. Velmi často jsem měla pocit, že je to pro některé opravdu takovým Černým Petrem, proto i název kategorie, protože jsem měla očekávání, že každý bude nadšený a zapálený do své činnosti, ale realita byla často jiná. Velmi záleží na úhlu pohledu, což je jedna ze subkategorií. Někdo vnímá práci metodika prevence jako výhodu setkat se s žáky na jiné úrovni, než učitel – žák. Pro někoho je to práce navíc, která je ještě ke všemu špatně finančně ohodnocená a je k plnému úvazku navíc.

V dnešní době není sektor, který by celosvětová pandemie Covid-19 nezasáhla. Školství se to bohužel dotklo velmi významně a velkou část školní docházky žáci strávili doma u počítače. Zajímalo mě, jak tato situace ovlivnila i metodiky prevence a jejich práci. Odpovědi jsem shrnula do kategorie **Problémy dnešní doby**. Tím, že byly zavřeny školy, byly samozřejmě zavřeny i školní kluby a družiny. Z výpovědí je jasné, že prevence byla v této době značně omezena a odstavena na druhou kolej, což je za mě pochopitelné. S příchodem dětí do škol a obnovení mimoškolních aktivit ale rázem vyšly na povrch nové problémy, se kterými předtím nikdo zkušenosti neměl. Důkazem je tato výpověď: „*bohužel ale ta doba zapůsobila na ty žáky v tom smyslu, že mají problém prostě dojít do školy do toho kolektivu zpět*“ (MP 2). Zde se nabízí zapřemýšlet nad novými cestami, jak žáky přivést zpátky do škol a kroužků, mezi své kamarády a jak v nich znovu probudit chuť jít do kolektivu kamarádů. Určitě je to velký zásah do života každé školy, protože většina z nich si v rámci prevence jak ve třídách, tak ve školním klubu, zakládá na dobrých vztazích mezi žáky. Nyní se musí potýkat s tím, že ti žáci zpět do kolektivů nechtějí a musí vše budovat od začátku. Pevně věřím, že jejich schopnosti a možnosti jsou tak kvalitní, že se podaří tento nově vzniklý problém eliminovat a vše bude fungovat jako dřív.

Druhou výzkumnou metodu jsem si zvolila obsahovou analýzu dokumentu, kdy mě zajímalo, co všechno vlastně Minimální preventivní programy obsahují a jak moc jsou konkrétní hlavně v oblastech mimoškolních aktivit. K mému překvapení se mi do rukou dostaly velmi odlišné dokumenty. Některé byly velmi propracované a obsáhlé, disponovaly tím, čím měly. Na druhou stranu jsem analyzovala dokument, který byl velmi strohý, nevypovídal téměř o ničem a dalo se z něj zjistit velmi málo informací. Což si myslím, že je škoda. Vždycky jsem si propojila Minimální preventivní program s konkrétním metodikem prevence a to mi velmi pomohlo i při analýze nebo pochopení některých výpovědí během rozhovoru. Jak jsem zmiňovala, MPP jsou spíše obecně laděné a v žádném jsem nenašla

vymezenou konkrétní práci metodika prevence ve školním klubu. Součástí byla pouze zmínka o důležitosti mimoškolních aktivit jako součást prevence. Myslím si, že je to škoda. Pokud bych jako rodič četla tento dokument a četla si více specifik školního klubu, jeho nabídky a programy, určitě bych to svému dítěti doporučila jako vhodnou aktivitu na odpolední volný čas, který je po výuce. Většinou jsou metodikové prevence učitelé 2. stupně, mě ale tato tematika zaujala a i kdybych neměla být přímo metodičkou prevence, ráda bych se ve svém budoucím zaměstnání o prevenci zajímala, zařazovala ji často i jako učitelka do svých hodin a určitě je můj pohled na tuto práci odlišný, než byl doposud.

Závěrem můžu tedy říct, že výzkumem jsem si odpověděla na své stanovené cíle a výzkumné otázky. Má očekávání byla velmi často vyvrácena a můj pohled na danou problematiku byl změněn. Určitě zde vznikla nová témata, která jsou ještě neprobádána, a rozhodně by stálo za to, se tím zabývat a dál pokračovat.

8 DISKUZE A LIMITY VÝZKUMU

Na konci svého výzkumu bych jej ráda celý zhodnotila a s dostupem času bych se vrátila k hodnocení silných a slabých stránek. Jednoznačným limitem je pro mě realizace rozhovorů prostřednictvím online platformy MS Teams. Na jednu stranu můžeme být rádi, že takové možnosti máme. Z pohledu jiného ale vnímám jistou výhodu z osobního setkání, které se mi alespoň jedno podařilo zrealizovat, a rozhovor nabral úplně jiný rozměr. Metodická prevence mi ukázala spoustu věcí a materiálů, které mi následně okomentovala i v rozhovoru a měla jsem tak jasnou představu o čem mluví. Také sledování neverbální komunikace může o participantovi leccos vypovědět. Jako limit výzkumu vnímám i celosvětovou pandemii Covid-19, jelikož školní kluby a práce metodika prevence byla v posledních dvou letech značně omezena. Nevýhodou pro mě byl z počátku nízký počet respondentů, jelikož ne každý metodik prevence školní klub využívá a z počátku pro mě bylo obtížné takové metodiky vůbec najít. Nakonec se mi podařilo počet respondentů zvýšit a jako dobrou zkušenost v konečném důsledku vnímám i interview, které jsem realizovala, ale bohužel výpovědi nebyly dostačující nebo se právě jednalo o člověka, který do klubu vůbec nechodí. Což vnímám jako svoji chybu, kterou jsem měla hned na začátku eliminovat a jasněji vysvětlit svůj záměr. Chybami se ale člověk učí a tak se mi nakonec podařilo dosáhnout počtu, který byl pro mě tou nejnižší hranicí.

V důsledku s pandemií a vládními opatřeními vznikají ve školách nové problémy, se kterými musí metodikové pracovat a tak se otevírají dveře novým možnostem prevence na půdě školy. Zde se můžu alespoň částečně opřít o výzkum, který byl realizován v prosinci 2020 vzdělávacím programem JSNS (dříve Jeden svět na školách) pod záštitou organizace Člověk v tísni (2020). Výzkum se zaměřoval na školní metodiky prevence ZŠ a SŠ a tématem byla Bezpečnost v kyberprostoru. Výsledky ukázaly, že rapidně narůstá kyberšikana a děti trpí závislostí na online světě. Průzkumu se účastnilo 800 metodiků prevence základních a středních škol a jejich výpovědi potvrzují i výpovědi mých participantů, kteří se o kyberšikaně často zmiňovali a je to i předmětem častých témat právě školních klubů, kde je pro to vymezen prostor. Můj názor je ten, že i nyní s odstupem dalších dvou let od výzkumu bude nárůst této problematiky ještě větší, poté, co žáci strávili dva roky na online výuce.

Jako silnou stránku hodnotím rozsáhlé výpovědi mých participantů a také jejich otevřenost, jelikož odpovědi se týkaly vnitřního života školy a ne každý by musel být tak sdílný a předávat mi zároveň i svoje know-how. Z počátku byla z mé strany cítit nervozita, jelikož to pro mě byla první zkušenost s vedením rozhovoru. Tato nervozita ovšem zmizela většinou

hned po první otázce a interview se pro mě stalo velmi přirozenou metodou sběru dat. Další výhodou také byla analýza Minimálních preventivních programů, díky které jsem často získala ucelený pohled na prevenci v dané škole a velmi mi to pomohlo pochopit některé výpovědi participantů a udělat si tak kompletní obrázek o tom, jak škola funguje. Velmi oceňuji sdělené možnosti využití školního klubu pro prevenci. Jestli se mi podaří pracovat na škole, kde bude školní klub, ráda bych tuto možnost se třídou využila i já jako třídní učitelka.

Pokud bych chtěla něco zmínit k samotné interpretaci výsledků výzkumu, tak jsou to názvy kategorií a subkategorií, které jsem zvolila. Ač se může zdát, že občas volím silná slova nebo slovní spojení nejsou dostatečně jasná, důvodem je, že jsem se zde řídila srdcem a citem. Chtěla jsem, aby kategorie byly mému srdci co nejbližší a abych se v nich dokázala zorientovat. Díky výpovědím mi vznikly i nové kategorie, které by se mohly stát potencionálním pokračováním výzkumu. K mému zjištění je práce metodika prevence opravdu náročnou záležitostí, ke které je potřeba zájem o problematiku, podporu vedení školy a kolegů, kreativní mysl a prostory, ve kterých je možno prevenci realizovat. Mrzí mě, že podobný výzkum cílený na metodiky prevence v mimoškolních aktivitách nebyl realizován, na druhou stranu k tomu může tato práce vybídnout potencionální čtenáře.

Velmi silný a potěšující pocit se ve mně odehrál po jednom zrealizovaném interview, kdy jsem tedy nakonec zjistila, že metodik ve v klubu vůbec nepodílí na prevenci, ale v závěru rozhovoru mi poděkoval za námět pro inovaci a rozšíření prevence na půdě jejich školy i do školního klubu. Opravdu jsem se setkala s velkým počtem metodiků, kteří do ŠK vůbec nevyužívají, což vnímám jako velkou škodu, pokud už ten klub k dispozici mají. Toto zjištění by mohlo být i předmětem další diskuze a nabízí se tak další neprobádaná témata a oblasti této problematiky. Můj výzkum byl cílen na metodiky prevence na základních školách, nabízí se ale přesah i na střední školy a i mě samotnou by zajímalo pojetí prevence u strašících žáků a studentů. Dalším poutavým tématem by mohl být výzkum zaměřený na učitele a jejich pohled na školního metodika prevence a jeho práci napříč školou.

ZÁVĚR

Problematika rizikového chování žáků a tedy nutnost práce školního metodika prevence je velmi aktuální. Stejně tak, jak je důležité, aby učitelé prevenci zasazovali do své výuky, tak je důležitá spolupráce metodiků prevence s dalšími pracovníky školy a jejich působení v mimoškolních zařízeních, jako je i například školní klub nebo školní družina. Cíle, které jsem si na počátku výzkumu stanovila, byly naplněny. Hlavním cílem bylo odhalit možnosti participace školního metodika prevence ve školních klubech. Toto zjištění se potvrdilo a na základě interview s vybranými metodiky prevence byly odhaleny možnosti a způsoby, jakými se školní metodik prevence na prevenci ve školních klubech podílí. Díky těmto rozhovorům jsem získala také spoustu poznatků a informací, které bych v budoucnu ráda využila i ve své praxi z pozice učitelky na prvním stupni základní školy.

Důležité je podotknout, že práce metodika prevence je velmi široký pojem. Jeho povinnosti začínají tvorbou Minimálních preventivních programů, organizace preventivních aktivit napříč celé školy, realizace různých besed a postupů, které metodik prevence využívá a v neposlední řadě je velmi stěžejní spolupráce se všemi pedagogickými pracovníky na půdě školy.

Z výsledků mého výzkumu je patrné, že je tato práce velmi náročná a že ji nelze vymezit jen na prevenci, ale všechno souvisí se vším. Vzniklo mi tedy několik kategorií, které potvrzují, že metodik prevence má spoustu možností, jak využívat školní klub pro prevenci, ale velmi často je to za spolupráce s třídními učiteli nebo vychovatelkami ve školní družině a ve školním klubu. Velký vliv má také Covid-19, který zapříčinil vznik nových problémů, které je potřeba s žáky řešit a pracovat na nich. Velmi důležité je také vůbec osoba metodika prevence a myslím si, že výběr tohoto člověka by měl být spíše vzájemnou dohodou a měl by to dělat ten, kdo k tomu má vztah a nebere to jako práci navíc. Tyto rozhovory a jejich interpretace pro mě byly opravdu významné, občas i zarážející, ale rozhodně mi mnohé daly. Velkým zjištěním také bylo, že spousta metodiků prevence školní klub vůbec nevyužívá, i když jej mají k dispozici, což mi přijde jako velká škoda, protože jsem došla k závěrům, že dítě se jinak chová ve třídě a jinak v klubu, kde je sice spousta dětí různých věkových kategorií, ale kde ty děti mohou dělat to, co je baví a jsou mnohdy mnohem více otevřené, než například ve třídě během výuky. Klub se dá také využít pro řešení nějakého problému ve třídě. Je zde spousta možností a myslím si, že školní klub má rozhodně své místo a potenciál.

Již zmíněné rozhovory jsem doplnila analýzou Minimálních preventivních programů, které mi zase nabídly další úhel pohledu na práci metodika prevence, na školu, ve které daný metodik působí a především na zasazení mimoškolních aktivit do tohoto dokumentu. Ačkoliv jsem očekávala, že tyto programy budou velmi podobně zpracované, setkala jsem se s velmi rozdílným pojetím. Některé byly opravdu propracované do těch nejmenších detailů a jiné zase hodně stručné a obecné. Tak či tak tato analýza mnohdy doplnila nebo potvrdila to, co již bylo řečeno metodikem prevence a tudíž jsem získala odpovědi na všechny své výzkumné otázky a dílčí výzkumné cíle byly také naplněny.

Závěrem bych chtěla říct, že mě tato práce velmi obohatila o nové poznatky, informace, možnosti a také bych ráda tato zjištění a náměty realizovala jednou ve své práci. Některé poznatky už jsem dokonce uplatnila i na svém prvním pracovním pohovoru, což je jen třešničkou na dortu a potvrzením toho, že jsem si zvolila dobře. Jak obor na vysoké škole, tak i téma diplomové práce. Všichni studenti a žáci si zaslouží, aby před nimi stál člověk, který to bere jako poslání a který tady pro ně bude, ať už ve výuce nebo i mimo ni. Pracujme tedy na sobě, vzdělávejme se a budme dobrými vzory pro své žáky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Aldhoon Hainerová, I. (2009). *Dětská obezita: průvodce ošetřujícího lékaře*. Praha: Maxdorf.
2. Bendl, S. (2015). *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada.
3. Bělík, V., Svoboda Hoferková, S., & Kraus, B. (2017). *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada.
4. Bouřa, V. (2007). *Vybraná témata z kriminologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta.
5. Božik, R. (2017). Zisťovanie sebaobrazu (self-conceptu) koordinátora prevencie drogových závislostí a iných sociálno-patologických javov v podmienkach Slovenska. *E-Pedagogium*, 17(3), 124-139.
6. Ciklová, K. (2016). *Školní metodik prevence*. Dostupné z: <http://www.ppp-ostrava.cz/wp-content/uploads/2016/02/23-material-pro-Smp.pdf>.
7. Člověk v tísní (2020). *Školní metodici prevence na základních a středních školách a téma „Bezpečnost v kyberprostoru“*. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/metodici_prevence_final.pdf
8. Dávidová, M. (2020). *Patologické hráčství: výskyt, diagnostika, léčba, komplexní pohled na problematiku*. Praha: Grada Publishing.
9. Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
10. Gillernová, I., & Krejčová, L. (2012). *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada.
11. Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2011). *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Praha: Portál
12. Heřmanová, J., & Macek, M. (2009). *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. V Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro mládež.
13. Hlad'o, P. (2011). *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol* [online]. Dostupné z:

https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/895365/mod_resource/content/1/Hla%C4%8Fo_Pedagogick%C3%BD%20v%C3%BDzkum.pdf

14. Janošová, P., Kollerová, L., Zábrodská, K., Kressa, J., & Dědová, M. (2016). *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada.
15. Kyriacou, C. (2005). *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál.
16. Martínek, Z. (2015). *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada.
17. Matoušek, O., & Matoušková, A. (2011). *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál.
18. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>
19. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [Online]. (2019). Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>
20. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [Online]. (2010) *Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení*. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/7347?highlightWords=%C5%A1koln%C3%AD+preventivn%C3%AD+program>
21. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
22. Miovský, M. (2012). *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga.
23. Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P., et al. (2015). *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
24. Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P., et al. (2015). *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
25. Mühlpachr, P. (2008). *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita.

26. Nešpor, K. (2006). *Už jsem prohrál dost: příručka pro ty, kdo mají problém s hazardní hrou, kdo chtějí takovým lidem pomáhat, kdo chtějí problémům s hazardní hrou předcházet*. Praha: Sportpropag.
27. Pávková, J. (2014). *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
28. Pavlovská, A. (2012). *Co v primární prevenci funguje aneb Zásady efektivní prevence*. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3706/Copyprimarni-prevenci-funguje-aneb-Zasady-efektivni-prevence>
29. Podlahová, L. (2004). *První kroky učitele*. Praha: Triton.
30. Procházka, M. (2019). *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. Praha: Pasparta.
31. Procházka, M. (2012). *Sociální pedagogika*. Praha: Grada.
32. Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník: manuál praxe*. Praha: Portál.
33. Sekot, A. (2008). *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada.
34. Skácelová, L., Ferdová, J., Zárubová, L., Aujezká, A. (2012). *Metodika práce s dětmi na 1. stupni ZŠ. Výběr technik k akreditovanému programu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
35. Skácelová, L. (2012). *Metodika práce s dětmi v oblasti primární prevence rizikových jevů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
36. Skácelová, L. (2009). *Manuál pro tvorbu Minimálního preventivního programu školy*. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/jaro2008/Mod011pr/Manual_pro_tvorbu_MPP_skoly_fina1.pdf
37. Svobodová, J. (2012). Kým jsem v pozici školního metodika prevence? Zamyšlení nad osobností školního metodika prevence. *Prevence*. Ročník 9. Praha: Občanské sdružení Život bez závislostí, s Coolish Press.
38. Šubrt, M. (2010). *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze.

39. Švaříček, R., & Šedřová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
40. Tyšer, J. (2006). *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Most: Hněvín.
41. Váňová, H., & Skopal, J. (2017). *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
42. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43482>
43. Výrost, J., Slaměník, I., & Sollárová, E. (Eds.). (2019). *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Praha: Grada.
44. World Health Organization. (2012). *Childhood Obesity Prevention*. Geneva: WHO Document Production Services.
45. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38850/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MP Metodik prevence

MPP Minimální preventivní program

MŠ Mateřská škola

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SŠ Střední škola

ŠD Školní družina

ŠK Školní klub

ZŠ Základní škola

aj. a jiné

např. například

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Manuál pro tvorbu efektivního a účinného MPP	20
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Charakteristika participantů.....	48
Tabulka č. 2: Metody výzkumu.....	49

SEZNAM SCHÉMÁT

Schéma č. 1: Interpretace výsledků první části výzkumu.....	66
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Ukázka transkriptu interview

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA TRANSKRIPTU INTERVIEW

16. 11. 2021

Já: Dobrý den, v první řadě bych Vám chtěla poděkovat, že jste si našel/našla čas pro rozhovor k tématu mé diplomové práce. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi cenné. Souhlasíte s tím, že tento rozhovor bude nahráván?

MP 2: Ano

Já: Dobře, takže děkuju a já přejdu k první nějaké oblasti, což je pro mě osobnost metodika prevence. Chtěla jsem se zeptat, jak dlouho působíte na škole jako metodik prevence?

MP 2: No, jako metodik prevence působím na škole už téměř 15 let, z toho těch prvních 5 let bez nějakého vzdělávání, které je nutné k tomu, aby člověk mohl dělat tuto práci. No a od té doby jsem metodikem prevence nepřetržitě.

Já: Vy jste i učitelem na škole a tato škola je jediná, na které jste působil, nebo jste byl i někde jinde?

MP 2: Ne ne, já jsem už od začátku na základní škole ve Valašských Kloboukách, takže nemám ani s čím bych srovnával.

Já: Jaká byla vaše cesta nebo motivace k tomu dělat právě toho metodika prevence?

MP 2: No, když to řeknu upřímně, je to pozice dost náročná, pokud to chcete zkombinovat ještě s vlastním úvazkem pedagoga, takže o to zase takový zájem nebyl a musím přiznat, že jsem byl určený vedením, že to budu dělat já. Ale pak jsem v tom viděl dost i zajímavých výhod pro učitele, protože díky tomu, že organizujete různé preventivní akce a programy, včetně třeba adaptačních kurzů, tak máte šanci poznat žáky třeba z jiného úhlu pohledu a svým způsobem vám přestane být jedno, jestli se cítí ve škole dobře nebo jestli mu někdo neublíží. Takže vlastně dostal jsem se k tomu trochu nuceně, ale nakonec je to výhoda pro každého učitele.

Já: Super, tak to mě těší. A na druhou stranu třeba nějaké nevýhody spatřujete v tom? Z hlediska třeba časové náročnosti nebo i něco jiného?

MP 2: Samozřejmě stejně jako každá práce, je časově náročná i tato práce metodika a záleží na vás, kolik času tomu jste ochotná obětovat. Samozřejmě jsou věci, které jsou jakoby

závazné jo, třeba práce na minimálním preventivním programu, uskutečňování těch vytyčovaných bodů, které člověka třeba napadají ze dne na den a chtěl by realizovat různé diagnostiky třídních kolektivů nebo právě ty adaptační nějaké třeba dny pro nově vzniklé kolektivy, takže v tom já vidím velké úskalí. Skloubit ty povinnosti učitele a preventisty. Takže spíš to časové. Nevýhoda, také by vám každý mohl říct, že nějaké finanční ohodnocení není úplně aktuální k tomu, kolik té práce na bedrech těch metodiků prevence dopadá jo. Když to srovnám třeba s výchovným poradcem, je úplně v jiné platové třídě než metodik prevence, jestli to teda říkám správně. Ale říkám, to není úplně ten rozhodující faktor, ale vlastně jakási nevýhoda vůči výchovnému poradci to je.

Já: Já bych teda přešla k další takové oblasti, což je pracovní náplň metodika prevence. Tak jsem se chtěla zeptat, co je ta vaše hlavní náplň, jestli to dokážete nějak shrnout, popsat, třeba i kolik času věnujete jednotlivým oblastem nebo která činnost je ta hlavní.

MP 2: No, hlavní práce, kterou se člověk zavázal v tom plánu preventivním. Takže hodně práce je na zajišťování různých preventivních programů, vlastně koordinace i s jinými učiteli, komunikace s žáky nebo s učiteli, protože třeba je důležité pracovat i na takovém tom školním týmu, aby v tom člověk nebyl sám, takže komunikace s vedením, se vzděláváním těch učitelů, takže i naskenování třeba časopisu o prevenci, který nám chodí do školy a sdílet to, ale to není asi to nejdůležitější z časového hlediska, ale třeba dost práce dá pak nějaká ta sekundární prevence. Třeba to, když za mnou přijde nějaký kolega, že v některé třídě je problém. Jo a samozřejmě chce pomoci s řešením, takže udělat nějakou diagnostiku toho kolektivu, nějakou intervenci, když je potřeba a navíc se na to nabaluje potřebná administrativa. Takže to je, když je nějaký problém. Samozřejmě nejlepší je, tomu předcházet, to zabere daleko víc času. Takže nejsou schopný to časově vyčíslit jo. Někdy je to práce míň, někdy víc.

Já: Dobře, jestli k tomu můžu i navázat, jaké třeba formy té práce potom využíváte s tím žákem, když za Vámi přijde učitel, že tam je nějaký problém, tak jaký je postup toho, jak to řešíte?

MP 2: Noo, většinou se to týká problému v nějakém tom třídním kolektivu, takže jdu třeba za toho učitele do jedné hodiny, kde to dělám formou takového rozhovoru, kde vlastně necílím na ty problémy, ale snažím se spíš vysledovat třeba i ty vztahy mezi děckama a zároveň zkusím pracovat na takové linii, kde získávám informace třeba od takových těch spolužáků, potencionálních obětí nějakého problému a samozřejmě do toho se nabalují

rozhovory s třídním učitelem nebo rozhovory s jinými učiteli, kteří v té třídě působí, což někdy nemusí být ten třídní učitel a není ani nejčastější článek. No a pak podle toho co se tam zjistí, tak se může udělat nějaký prostě diagnostický dotazník, máme formy i různých rozhovorů, takových v tom našem krizovém týmu, který tvoří já, někdo z vedení, pak ještě výchovný poradce a většinou tam bývá i ještě nějaký učitel.

Já: Dobře, a když bych, vy už jste to teda i naťukl, se vrátila k té spolupráci právě těch pedagogických pracovníků celkově s váma, jak si myslíte, že nahlíží kolegové na tu vaši funkci a na tu vaši práci toho metodika prevence?

MP 2: To by bylo nejlepší se zeptat jich. Takhle, ale já si myslím, že asi mně nikdo nezávidí. Jo jako že by někdo samostatně přišel s tím, že třeba má nějaký nápad. Jako je to dost těžké i pro učitele, řešit v tom svém běžném dnu takové složitější výchovné problémy. Je to taková věc, že bez toho aniž by se nastavilo dobré klima, se nedá prakticky to vzdělávání uskutečňovat tak, aby z toho děcka něco měly. Takže učitelé si myslím, někteří třeba mají zajímavé nápady, hlavně ve formě preventivních programů, třeba adaptačního charakteru nebo team – buildigového nebo taková ta intervence, to je spíš na mně s to za mnou chodí.

Já: Jasně. Vy už jste i jednou zmínil tu spolupráci metodika a učitele. Nebo ta spolupráce metodika a učitele je důležitá, jak už jste sám říkal. Ale jestli k tomu můžete ještě něco dodat?

MP 2: No, je to problém v tak velké škole, jaká je naše, protože tam je jeden člověk. Samozřejmě já jsem učitel druhého stupně a snažím se řešit problémy převážně na druhém stupni, ale samozřejmě člověk musí vypomoci i učitelům na prvním stupni s nějakým problémem. Uvítal bych, kdyby někdo na tom prvním stupni absolvoval takové vzdělávání pro metodika prevence a zas by se nám lépe spolupracovalo.

Já: Jasně, že byste měli třeba i víc nápadů a jeden by se zaměřoval na mladší děti, vy zase na ty starší, takže by to byla taková výpomoc pro vás, to úplně chápu. A když se zaměřím na poslední oblast, což je možnosti výchovného působení toho metodika prevence, chci se zeptat, máte teď ve škole nějaký aktuální problém, který řešíte nebo dáte příklad nějakého problému, který jste řešili v minulosti?

MP 2: Dost čerstvé jsou problémy dětí, které nechťejí vůbec chodit do školy. Je to zajímavé, nikdy jsem se s tím nesetkal, bohužel ale ta doba zapůsobila na ty žáky v tom smyslu, že mají problém prostě dojít do školy do toho kolektivu zpět. Myslím si, že to bylo ještě horší na konci minulého školního roku, co si vzpomínám, ale i teď nebo na začátku tohoto

školního roku byli žáci, kteří z nějakých důvodů se vyhýbali škole a nakonec museli hledat pomoc, ty rodiny samozřejmě, až u psychologů nebo i psychiatrů.

Já: Jo, takže to přisvědčujete té covidové době?

MP 2: Ano, to je pro mě aktuální.

Já: Tak to jsem úplně nečekala takovou odpověď, to musím být upřímná, to by mě asi ani nenapadlo, že, nebo spíš jsem si myslela, že se děti budou těšit zpátky za spolužáky, ale je pravda, že u některých těch introvertních žáků to může být jakoby takový znovu stres, jak když šli třeba do první třídy nebo něco takového, tak vlastně to zažili znovu, protože co si budem, na tom onlajnu jsme byli docela dlouho.

MP 2: No přesně tak, ono ta škola má připravit žáky i na ty pracovní povinnosti, ale je to fenomén té doby, není to jen otázka dětí. Myslím si, že tím můžou trpět všichni a jako učitel tělocviku bych mohl vykládat, jak se děcka vyhýbají prostě fyzické zátěži nebo tělocviku, ale nechci to nějak zevšeobecňovat. Jsou i děti a doufám, že většina, kteří se těší do školy. Za spolužáky samozřejmě.

Já: Jo, to úplně chápu. A vy máte nějaké preventivní programy, nebo jaké přístupy využíváte pro předcházení právě rizikového chování u těch žáků.

MP 2: No mimo takové ty programy, které aplikujeme do výuky do předmětů jako je třeba občanská rodina, výchova, etická výchova, kde to máme naplánované podle těch jednotlivých oblastí jako je třeba kyberšikana, zaměřujeme se na žáky především 6. a 7. ročníku. Další sociálně patologické jevy probírají třeba zase osmáci a devátáci jakože cíleně, ale já na co jsem hrdý a co si myslím, že u nás funguje z těch preventivních programů tak to jsou především adaptační pobytové takové kurzy pro šestáky. To je takový dvou a půl denní pobyt nacpaný různými aktivitami ze všech těch oblastí, z oblasti spolupráce, prevence a vztahových oblastí a na to jsem hrdý, protože si myslím, že to ty nově vzniklé třídní kolektivy vždycky dokáže jako tak správně nastavit, že to tam funguje. Jako ono se to těžko měří, ale myslím si, že ten vliv na ten kolektiv je obrovský, tady těch adaptačních pobytů.

Já: Když se ještě zeptám, hodně se teď bavíme o druhém stupni, ale co na prvním? Je nějaký takový program, který tam třeba je nebo jak to tam řešíte?

MP 2: Tam něco takového systematického úplně není, ale je fakt, že tam máme nasmlouvané různé externí pracovníky nebo návštěvy. No, záleží to tam hodně na aktivitě třídních učitelů,

jsou tam velice šikovné paní učitelky, které vymýšlí děckám různé projekty. Teď jsem viděl na webu například Den laskavec. Nepřijdou to někdy za mnou ani konzultovat, což mi vůbec nevadí jo, že je to takové v jejich zájmu, tak aby se děcka k sobě chovaly, jo nastaví si tam nějaký takový program, který by je měl k tomu vést.

Já: Víím, že teda ve vaší škole se nachází i školní klub, tak by mě jen zajímalo, jak využíváte právě ten školní klub při prevenci sociálně patologických jevů na vaší škole?

MP 2: Školní klub je vlastně, já vidím výhodu školního klubu v tom, že je to vlastně mimo nebo volnočasová aktivita dětí, které tam jsou a není to tak časově náročné tam něco zorganizovat, takže tam organizujeme různé zážitkové programy, prostě mně se to velice osvědčilo, ty noci ve škole, kdy tam děti vlastně přespí v té škole a od 17 h. odpoledne je tam pro ně program skoro až do půlnoci a také je to zpracované do formy projektu, zejména určené pro třídní kolektivy, ale není to jediná taková spolupráce. Mimo nějaké sportovní aktivity, sice teď trochu míň časté, ale vzpomínám si, že školní klub má za úkol vést i školní parlament a vlastně ty děcka nějak vedeme a schůzkách toho školního parlamentu i k tomu, aby i zároveň byly takovými zachytnými body v těch třídách, aby já nevím, jestli je to nějaký takový program, že ti předsedové tříd by měli být v takové pozici, kteří by měli zachytávat takové jevy a měli by spolupracovat buď se mnou, nebo i s třídním učitelem.

Já: Takže je jakoby vedete i po té škole v tom klubu nějak na nějaké kolektivní akce, na které se zaměřujete i v tom klubu?

MP 2: Ano, ano, někdy je to systematicky, že si řekneme, že všechny třídy jednoho ročníku projdou nějakým programem noci ve škole v tom klubu, což je velmi populární pro děcka anebo si tam můžeme pozvat nějakou třídu, kde víme, že je nějaký problém a snažíme se na ně působit.

Já: Poslední otázka, která mě napadá, jestli dokážete popsat sociální klima v tom klubu?

MP 2: No, to klima. Já z toho mám velice dobrý pocit, jak už jsem řekl. Je to pro děcka jejich volný čas a přizpůsobují se tomu i aktivity, takže tam opravdu je dost prostoru si s těma dětma i popovídat a často se stává, že oni přijdou i s něčím sami nebo hodně člověk pozoruje i z těch pohybových her, což je taky úžasná diagnostická oblast a myslím si, že děcka se do školního klubu těší. Teď je to veliký hit, protože jak jsme se bavili o těch dětech, které se těší, tak jsou tam prostě kroužky, ve kterých se setkávají a společně tráví ten volný čas a

vidím, že to na ně má velký pozitivní vliv. Mám tam dceru v devítce a je tam 2x – 3x týdně i když nemusí, ale je tam prostě s děčkama.

Já: Jo, já si myslím, že je to dobré pro děcka, že i mezi těmi ročníky se jako potkají, že nejsou jen s těmi kamarády ze třídy, ale že i v rámci ročníků dochází k nějakému budování lepších vztah a podobně, jestli to teda tak je.

MP 2: Ano, je to přesně tak jak to říkáte.

T: Tak já myslím, že je to z mé strany všechno. Vy máte ještě něco, co byste chtěl/a dodat? Ne, z mé strany bylo vše řečeno. Dobře, já vám tedy mnohokrát poděkuji za rozhovor a přeji hodně úspěchů v práci.